

Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter

Version 8 (maj 2021)

Johanna Mesch

Lars Wallin

Institutionen för lingvistik

Teckenspråk

Projektet *Korpus för det svenska teckenspråket*

Riksbankens Jubileumsfond (In2008-0276-IK)

Stockholms
universitet

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Om annoteringskonventionerna	2
1.2	Tecknets delar samt några grundläggande begrepp: 'glosa', DH och NonDH och ID-nr	3
1.2.1	Tecknets beståndsdelar	3
1.2.2	DH och NonDH	3
1.2.3	'Glosa' – tecknets namn	3
1.2.4	ID-nummer	4
1.3	Radstruktur	4
1.4	Var börjar och slutar ett tecken?	5
2	Annotering av tecken i Glosa_DH och Glosa_NonDH	7
2.1	Dominanta och icke-dominanta handen	7
2.2	Handväxling	8
2.3	Två samtidiga tecken	8
3	Val av ordform till glosa	10
3.1	Enkla tecken	11
3.2	Fler än ett tecken i en cell	11
3.2.1	Översättningslån (^)	12
3.2.2	Sammansmält teckensekvens (*)	12
3.2.3	Namn och titlar (#)	12
3.3	Siffertecken	13
3.3.1	Grundtal	13
3.3.2	Ordningstal	13
3.3.3	Ordningstal-lista	13
3.3.4	Krontal	14
3.3.5	Klocktid	14
3.3.6	Vecka: antal; framtid; dåtid	14
3.3.7	År: antal; framtid; dåtid	14
3.3.8	Dag: framtid; dåtid	14
3.3.9	Gång: antal	15
3.3.10	Nummer	15
3.3.11	Våningsplan	15
3.4	Pekningar	15
3.4.1	PRO1	15
3.4.2	PEK>	16
3.4.3	PEK	16
3.4.4	PEK-PLATS	17
3.4.5	PEK-BANSTRÄCKA	17
3.4.6	PEK-STÅ-TEXT	17
3.4.7	PEK-REL	17
3.5	Possessiva uttryck	17
3.5.1	POSS1	18
3.5.2	POSS>	18
3.5.3	POSS	18
3.5.4	POSS-EGEN; POSS-EGEN>	18
3.6	Objektspronomen	18
3.6.1	OBJPRO1	18

3.6.2	OBJPRO>	18
3.6.3	OBJPRO	19
3.7	Plural-, flertals- och multiformer	19
3.7.1	Pluralform (.PL)	19
3.7.2	Flertalsform (.FL)	19
3.7.3	Multiform (.MULTI)	19
3.8	Upprepade former och övriga förändringar	19
3.9	Produktiva avbildande tecken (@p)	20
3.9.1	Handformskategori VARELSE	21
3.9.2	Handformskategori ENTITET	22
3.9.3	Handformskategori GREPP	22
3.9.4	Handformskategori HAND; HAND-DJUR	22
3.9.5	Handformskategori VÄTSKA	22
3.9.6	Handformskategori KOLLEKTIV	22
3.9.7	Handformskategori FORM	22
3.10	Andra taggkategorier	22
3.10.1	Bokstaverade tecken (@b, @ub)	23
3.10.2	Klassifikatoriska tecken (@kl)	23
3.10.3	Egennamn och personreferens (@en, @pr)	23
3.10.4	Kroppssagerande (@ka)	24
3.10.5	Gestlika tecken (@g); PU(@g)	24
3.10.6	Hemmagjorda tecken (@hg)	25
3.11	Ny glosa, osäker tolkning, avbrott, tvekpaus	25
3.11.1	'GLOSA:'	25
3.11.2	Osäker tolkning (@z)	26
3.11.3	Avbrutet tecken eller tvekpaus (@&, tp&)	26
4	Annotering i Artikulator_DH och Artikulator_NonDH	27
4.1	ea, ml och da	27
4.2	ea, ml och da med cirkumflex (^) eller asterisk (*)	28
5	Annotering av bojar	29
5.1	Listbojar	29
5.2	Pekboj	30
5.3	Temaboj	30
5.4	Punktboj	31
5.5	AVGRÄNS	32
6	Glosa_DH<>NonDH, @nh, @hd	33
7	Raden översättning	37
8	Annotering av icke-manuella komponenter	38
8.1	Munnen	38
8.2	Ögon	39
8.2.1	Blickriktning	39
8.2.2	Öppningsgrad	40
8.3	Ögonbryn	42
8.4	Näsa och kinder	42
8.5	Huvud	43
8.6	Kropp	44
9	Ordklasstagging []	46
10	Satsliknande enheter, SLE	47

Referenser.....	48
Bilaga 1. Handformssymboler	51
Bilaga 2. Tecken i pluralform som förekommer i korpusen	53
Bilaga 3. Klassifikatoriska tecken som förekommer i korpusen	54
Bilaga 4. Tabell över symboler med glosexempel.....	55

1 Introduktion

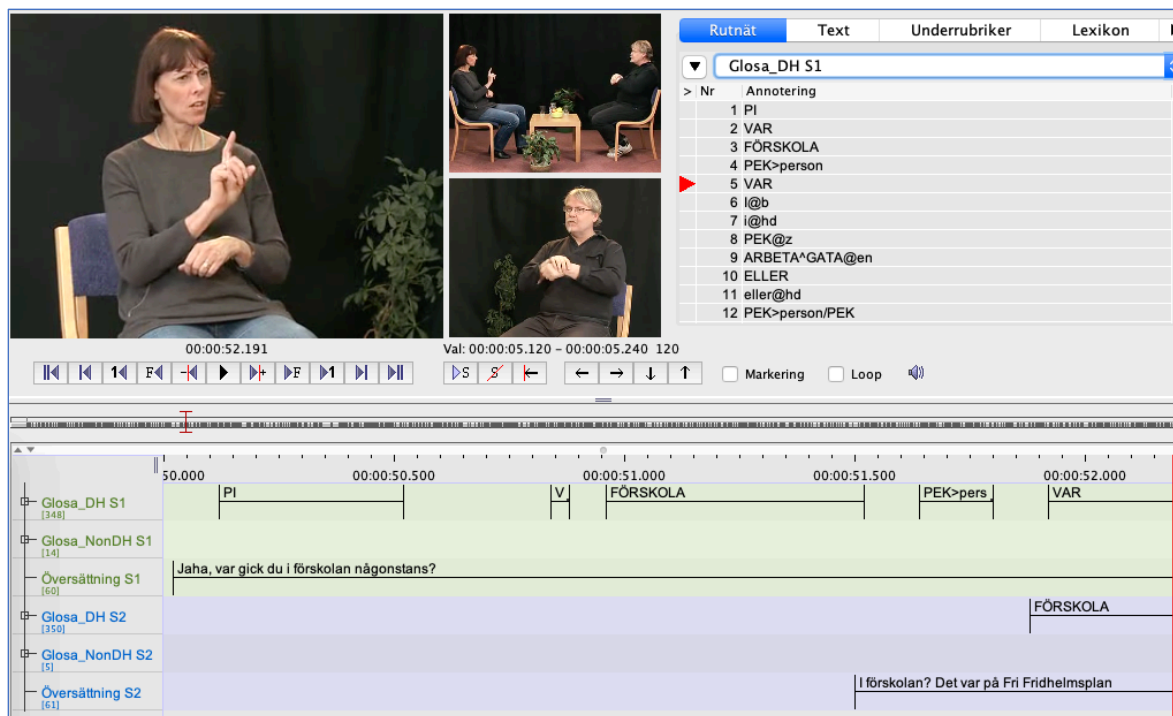
Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter v.8 är en omarbetad version av de tidigare annoteringskonventionerna (bl.a. Wallin & Mesch, 2018). Revideringarna i denna version gäller främst kategorierna siffertecken, pekningar och avbildande (polysyntetiska) tecken samt kategoritagggar för morfologiska processer. Förtydliganden har också gjorts för vissa annoteringsceller, bland annat översättningslån, sammansmälta teckensekvenser och titlar. Med anledning av den nya dataskyddsförordningen (GDPR) har vi anonymiserat personnamn på annoteringsrader med kategoritaggen @pr (personreferens; se vidare avsnitt 3.10.3). Tack till Nikolaus Riemer Kankkonen som finslipat texten om handformskategorier och gett en del synpunkter. Tack till Eva Lindström för textbearbetning och språkgranskning.

Att bygga upp en korpus med teckenspråkstexter är ett tidskrävande arbete. Konventionerna i denna bruksanvisning avser annotering av texter med det multimodala annoteringsverktyget ELAN¹ (se även Onno Crasborn & Sloetjes, 2008; Mesch, 2011). Syftet är att ge riktlinjer för annoteringsarbetet inom projektet ”Korpus för det svenska teckenspråket”,² vars inledande stadium var 2009–2011, (Mesch et al., 2012) och som sedan fortgått inom ramen för institutionens ordinarie forskningsanslag. Konventionerna kan även tjäna som modell för annotering av flera korpusar, i forskningsprojekt och undervisning.

Etablerade svenska termer för engelskans ”to annotate” är *att tagga* och *att märka upp*. Annotering betyder alltså *uppmärkning*, dvs. för vår del att märka upp en kortare eller längre sekvens i en video och skriva in information i raderna i annoteringsverktyget, se Figur 1. Korpusen utgörs inte bara av teckenspråkstexterna med annoteringar av tecken utan innehåller också annoteringar av icke-manuella signaler, ordklasser, satsenheter, uppbackningar, fonologisk variation, grammatisk information mm. Allt kan inte göras i första vändan utan arbetet måste delas upp i flera steg. Det första viktiga steget är att få alla tecken i korpusen annoterade med tecknens benämningar. Detta är förutsättningen för att teckenspråkstexterna ska vara läsbara för datorn, vilket i sin tur är nyckeln till korpusarbetet, eftersom det innebär att man kan göra maskinella analyser av strukturer, söka på innehåll och mycket annat som inte kan göras direkt i videofiler. I efterföljande steg kan man sedan komplettera och expandera korpusen med de ytterligare annoteringar och rader som behövs för olika studier (jfr Johnston, 2016, sid 7).

¹ ELAN (Version 6.1) [dataprogram]. (2021). Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics, The Language Archive. Retrieved from <https://archive.mpi.nl/tla/elan>

² Finansierat av Riksbankens Jubileumsfond (In2008-0276-IK)

Figur 1. En skärmbild från ELAN med de grundläggande annoteringsraderna

1.1 Om annoteringskonventionerna

Utgångspunkten för annoteringskonventionerna är att annoteringen så långt som möjligt ska ske konsekvent, så att det underlättar sökning efter relevanta data i ELAN. Annoteringsverktyget ELAN är konstruerat så att annoterade texter är kopplade till videosekvenser i realtid. Sökningar är inte begränsade till en enda teckenspråkstext, det går också att göra en sökning i flera texter samtidigt. Då är det viktigt att teckenspråkstexterna har annoterats på ett så enhetligt sätt som möjligt, att samma tecken annoteras på samma sätt oavsett kontext (mer om detta i kapitel 3).

Annoteringskonventionerna är en vidareutveckling av Bergmans (1982) i *Teckenspråkstranskription*. En del av konventionerna är också inspirerade av bl.a. *Sign language transcription conventions for the ECHO Project* (Nonhebel et al., 2004) och *Auslan corpus annotation guidelines* (Johnston, 2019).

Denna beskrivning av annoteringskonventionerna har två huvudsakliga delar. Den första delen beskriver annotering av teckenspråkets ”ord”, själva tecknen, och annat som framställs manuellt, dvs. med händerna, inklusive gester och avbrutna tecken, tvekingar mm. Till tecknen räknas normalt även munrörelser som utgör icke-manuella komponenter i manuella tecken, men här behandlas munrörelser tillsammans med andra icke-manuella komponenter av tecknat språk i den andra delen.

Den första delen (kapitel 2–6) beskriver alltså den manuella delen, och den andra delen beskriver översättning, konventioner för annotering av icke-manuella komponenter samt ordklasstagning och satsenheter (kapitel 7–0).

Annoteringskonventionerna är menade att fungera dels som en instruktion för den som ska annotera korpusmaterial, dels som en vägledning i hur man ska läsa de annoteringsrader som visas i online-versionen (se nedan) eller kan laddas ner i komplett format från korpusens hemsida av användare med särskilt tillstånd. Läs mer om korpusar och korpusbaserade studier i svenskt teckenspråk (Mesch,

2015; Mesch & Wallin, 2015). *STS-korpus* (teckensprakskorpus.su.se) är ett användarvänligt, webbaserat korpusverktyg som är tillgängligt på nätet med ett begränsat antal annoteringsrader så att man kan söka efter teckenglosor utan att behöva ELAN (Öqvist et al., 2020). Flera teckenspråkskorpusar, inte bara svensk teckenspråkskorpus, som följer samma annoteringskonventioner finns tillgängliga på webbplatsen (beroende på beviljad åtkomstnivå).³

1.2 Tecknets delar samt några grundläggande begrepp: 'glosa', DH och NonDH och ID-nr

Här vill vi kortfattat introducera några återkommande begrepp och termer, de flesta kommer att förklaras mer ingående längre fram i texten.

1.2.1 Tecknets beståndsdelar

Teckenspråkets tecken brukar beskrivas i termer av tre manuella komponenter (alltså det som utförs av händerna) samt tillhörande munrörelser. De manuella komponenterna är: *artikulator*, *artikulation* och *artikulationsställe*; det kan uttryckas som tecknets vad, hur och var. *Artikulatorn* är den del som utför tecknet, i detta fall ena eller båda händerna. Artikulatorns beskrivning omfattar t.ex. handform och handens/händernas vinkel. *Artikulation* gäller hur tecknet utförs, t.ex. om handen/händerna hålls stilla eller förs i sidled eller höjdlid eller något annat håll, och om detta i så fall sker fort eller upprepat eller både och, mm. *Artikulationsstället* är var artikulatorn artikulerar: t.ex. i det s.k. teckenrummet framför den som tecknar, någonstans på kroppen, eller på/vid den andra handen – *manuellt läge* – som då agerar 'bakgrund'. Vad munnen gör är också viktigt. För varje tecken finns vissa bestämda *munrörelser* som hör till, och många gånger skiljer munformen mellan olika betydelser av det som händerna gör.

Naturligtvis består teckenspråket inte bara av manuella tecken med sina munrörelser utan också mycket annat som hör till ett språk, motsvarande satsmelodi, satstyp (t.ex. fråga resp. påstående), attityd till det man säger, osv. Dessa saker sammanfattas som *icke-manuella* drag, och uttrycks av blick, ögonbryn, kinder, kroppshållning mm.

1.2.2 DH och NonDH

DH och NonDH står för dominant respektive icke-dominanta handen. Den dominant handen är höger hand för högerhänta och vänster hand för vänsterhänta – själva tecknen är oberoende av vilken hand som har vilken roll, och vänsterhänta tecknar helt enkelt spegelvänt. Vissa tecknande är bådahänta och kan växla mellan höger och vänster som dominant; för beskrivningen får man då helt enkelt bestämma sig för vilken som ska räknas som dominant. Det finns mycket att beskriva även för den icke-dominanta handen och dess olika roller.

1.2.3 'Glosa' – tecknets namn

Ordet 'glosa' används här i liknande bemärkelse som engelskans *gloss*, dvs. ungefär 'en kort anteckning om vad ett ord eller en fras betyder'. Inom lingvistik används *gloss* om översättningar eller typ av funktion hos ord eller orddelar, typiskt på en extra rad under ett språkexempel. När det gäller teckenspråk är det en videoinspelning som delas upp i små avsnitt längs tidsaxeln

³ <https://www.ling.su.se/teckenspraksresurser/teckensprakskorpusar>

('segmenteras'), typiskt motsvarande ett tecken men indelningen beror på vad man är intresserad av att undersöka.

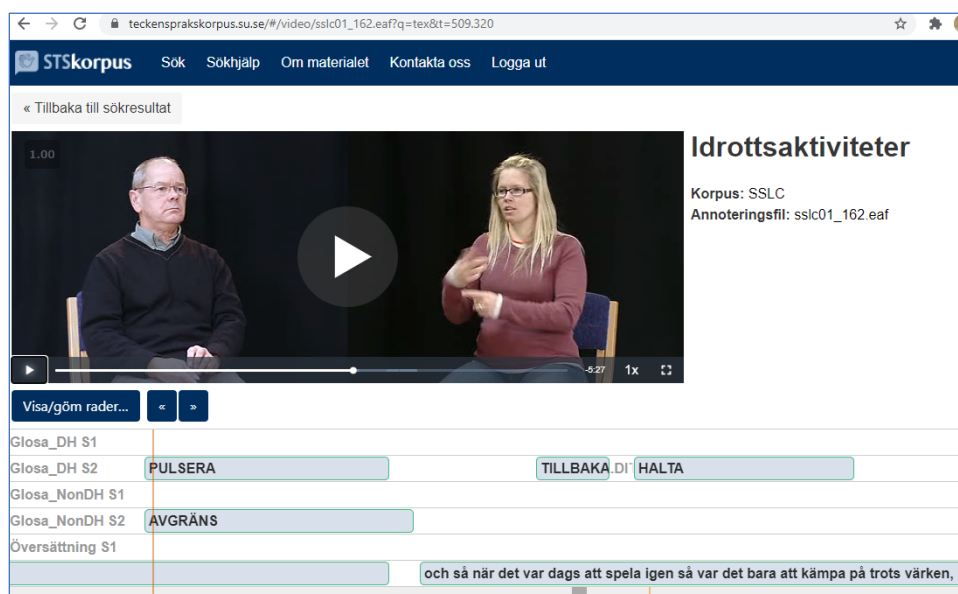
I beskrivningen av svenskt teckenspråk är dock ordet 'glosa' mer specialiserat än så, och står för tecknets namn. Det anges med ett svenskt ord skrivet med små versaler och är alltid i grundform, t.ex. RÄKNA eller TÄNDSTICKA (inte 'räknade' eller 'tändstickorna').

1.2.4 ID-nummer

ID-nummer är de individuella nummer som tecken får när de förs in i Svenskt teckenspråkslexikon (teckensprakslexikon.su.se). Exempelvis har RÄKNA tre skilda poster i lexikonet och genom att de har varsitt nummer (ID-nr 1614, 7247 resp. 9930) kan man skilja dem åt. Ibland nämner texten teckenglosor ur korpusen, utan ID-nr – dessa har i så fall inte införts i lexikonet och fått sina ID-nr (ännu). Ett korpusbaserat lexikon, STS-Signbank, är under utveckling.

1.3 Radstruktur

Alla annoteringsfiler är skapade i ELAN med en annoteringsmall som innehåller de rader som beskrivs i detta avsnitt. För tecknare ett, "S1", finns tre grundläggande rader: en rad för glosor med den dominanta handen (höger hand för högerhänta), en rad för glosor med den icke-dominanta handen och en översättningsrad. Samma radstruktur finns för samtalspartnern, tecknare "S2", se Figur 2 och Tabell 1.

Figur 2. Grundläggande rader i STS-korpus teckensprakslexikon.su.se

Tabell 1. Grundläggande annoteringsrader i STS-korpus för tecknare ett (S1) respektive två (S2)

Rad	Innehåll
Glosa_DH	Glosa för den dominanta handen
Glosa_NonDH	Glosa för den ickedominanta handen
Översättning	Översättning

Dessutom finns det "avancerade" rader. STS-korpus har olika åtkomstnivåer för forskare, lärare och studenter som reglerar hur mycket innehåll de får ta del av, som till exempel information om hänthet (en eller två händer), betydelse, lemma (som representerar samma grundläggande betydelse som

'glosa'), referent och kommentar. Ytterligare rader har också skapats för olika behov, bland annat samtidig användning av båda händer, ordklass, personreferenser, munrörelser osv, se Tabell 2. När forskare laddar ner korpusdata kan de lägga till ytterligare rader för olika forskningsfrågeställningar, som satsenheter, munrörelser, uppbackning, turtagning, argument, konstruerat agerande, narrativ referent osv. Radstrukturen för teckenspråskorpusen är inte fullständig och kommer att utökas med flera rader, bland annat för icke-manuella markörer.

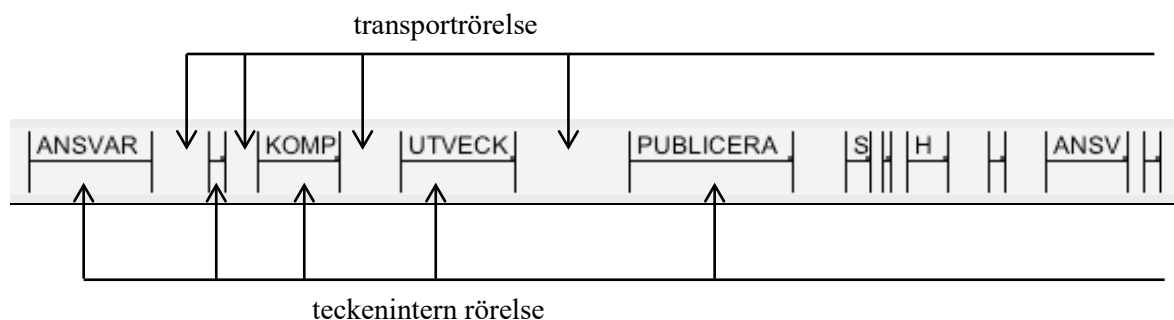
Tabell 2. Radstruktur i teckenspråskorpusen

Överordnad rad – Underordnad rad	Innehåll
Glosa_DH	<i>Glosa för den dominanta handen</i>
– Artikulator_DH	<i>En eller två händer (ea, da, ml)</i>
– Betydelse_DH	<i>Betydelse</i>
– Glosa_DH_lemma	<i>Förslag till lemma</i>
– Glosa_DH_ref	<i>Referent för t.ex. pekningar</i>
– Kommentar_DH	<i>Kommentar</i>
Glosa_NonDH	<i>Glosa för den ickedominanta handen</i>
– Artikulator_NonDH	<i>En eller två händer (ea, da, ml)</i>
– Betydelse_NonDH	<i>Betydelse</i>
– Glosa_NonDH_lemma	<i>Förslag till lemma</i>
– Glosa_NonDH_ref	<i>Referent för t.ex. pekningar</i>
– Kommentar_NonDH	<i>Kommentar</i>
Översättning	<i>Översättning</i>
Glosa_DH_PoS	<i>Glosa med ordklasstagning för den dominanta handen</i>
Glosa_NonDH_PoS	<i>Glosa med ordklasstagning för den ickedominanta handen</i>
Munrörelse	<i>Muntyp</i>
– Munsegment	<i>Segmentering av munrörelser</i>
– Kommentar_mun	<i>Kommentar, funktion</i>
SLE	<i>Satsliknande enhet, sats</i>
Glosa_DH<>NonDH	<i>Samverkan mellan DH och NonDH</i>

1.4 Var börjar och slutar ett tecken?

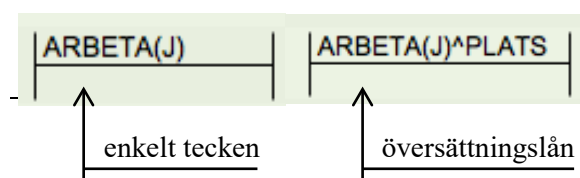
En teckenspråkstext består av tecken som löper efter varandra. Händerna gör inga stopp mellan tecknen (utom vid pauser och avslut) utan utför kontinuerliga rörelser i varierande tempo allteftersom tecknen produceras. Annotatörens (eller annoterarens) uppgift blir att försöka fastställa vilka delar av rörelsen som utgör tecknens artikulation, dvs. var tecknen börjar och slutar, och vad som inte är del av tecknens artikulation utan istället utgör vad vi kallar för *transportrörelse*, vilket är rörelsen från det att föregående teckens artikulation avslutats och nästföljande teckens artikulation påbörjas. Den kontinuerliga rörelsen består alltså av en kombination av teckeninterna rörelser och transportrörelser som går i varandra utan tydliga gränser (se Figur 3).

Artikulationernas tidslängd kan variera i från tecken till tecken, liksom längden på transportrörelserna mellan tecknen. Artikulationens varierande tidslängder hänger samman med de enskilda tecknens fonologiska karaktär – vissa tecken har en kort artikulation medan andra har en längre artikulation (Börstell et al., 2016a). Transportrörelsernas varierande tidslängder hänger samman med var i teckenrummet ett teckens artikulation avslutas och var nästföljande teckens artikulation påbörjas, dvs. om de realiserar nära eller längre bort från varandra.

Figur 3. Kontinuerlig rörelse med omväxlande teckenintern rörelse och transportrörelse

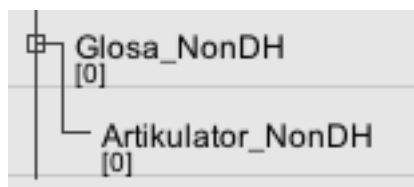
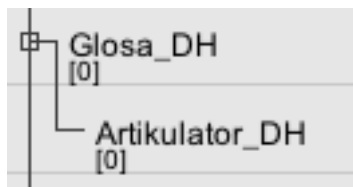
Utöver att fastställa var tecknet börjar och slutar ska annotatören även ta ställning till om tecknet utgör en enskild enhet, som annoteras i egen cell, eller om det utgör en del av en större enhet såsom en sammansättning med flera tecken som då tillsammans annoteras i gemensam cell. Det sistnämnda fallet innebär att annoteringscellen sträcker sig från början av det första tecknets artikulation till slutet av det sista tecknets artikulation (se Figur 4). När man bestämt det kan man segmentera, dvs. infoga de gränser längs tidslinjen som skapar utrymmena (cellerna) att annotera i. En cell kan alltså innehålla en glosa flera glosor beroende på om tecknet är en enskild enhet eller del av en större enhet.⁴

Figur 4. Exempel på ett enkelt tecken och ett översättningslån

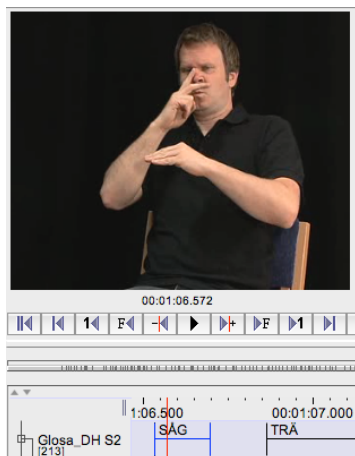
⁴ För mer om flera glosor i samma cell, se avsnitt 3.2.

2 Annotering av tecken i Glosa_DH och Glosa_NonDH

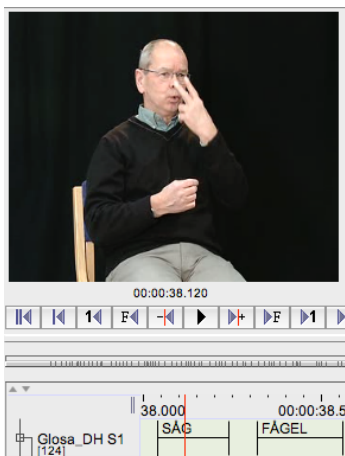

2.1 Dominanta och icke-dominanta handen

Tecken skrivs företrädesvis i raden Glosa_DH och i förekommande fall även i raden Glosa_NonDH (se 1.2.2 om begreppen DH och NonDH). För att avgöra vilken hand som är tecknarens dominanta hand kan man titta på vilken hand som tecknaren normalt använder när denne utför ett tecken med en hand. Ett enhandstecken som SÅG (ID-nr 8752; se 1.2.4 om ID-nr) utförs normalt med den dominanta handen (se Figur 5 och Figur 6). Man kan också titta på ett tvåhandstecken som SITTA (ID-nr 8200), där den dominanta handen vanligtvis agerar mot den andra handen, som fungerar som manuellt läge (se Figur 7 och 8). I båda fallen där den högerhänta och vänsterhänta tecknande utför tecknen med den dominanta handen, skrivs tecknen i raden Glosa_DH.⁵

Figur 5. Högerhänt tecknande tecknar SÅG

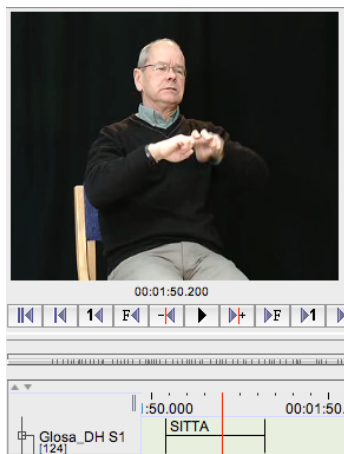

Figur 6. Vänsterhänt tecknande tecknar SÅG

⁵ Fotoillustrationerna är hämtade från Mesch et al. (2012).

Figur 7. Högerhänt tecknande tecknar SITTA

Figur 8. Vänsterhänt tecknande tecknar SITTA

2.2 Handväxling

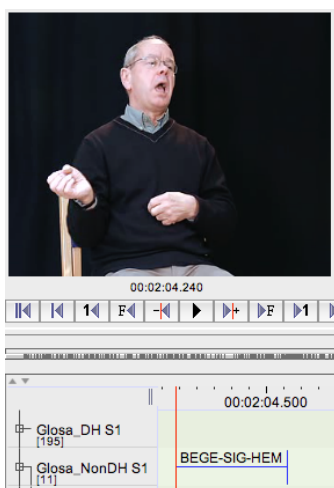
Det kan förekomma att tecknare växlar hand mitt under teckenproduktionen, så att denne utför ett tecken med den icke-dominanta handen istället för den dominanta handen, dvs. med vänster hand för den högerhänte (se Figur 9) eller höger för den vänsterhänte (se Figur 10). Vid den typen av handväxling skrivs tecknet i raden Glosa_NonDH.

2.3 Två samtidigt tecken

Det kan också förekomma att två tecken utförs samtidigt eller överlappar varandra (se Figur 11). Då skrivs tecknet som utförts med den dominanta handen i raden Glosa_DH och tecknet som utförts med den icke-dominanta handen i raden Glosa_NonDH.

Figur 9. Högerhänt tecknare tecknar TRO med icke-dominanta handen, dvs. den vänstra, annoterat i raden Glosa_NonDH

Figur 10. Vänsterhänt tecknande tecknar BEGE-SIG-HEM med icke-dominanta handen, dvs. den högra, annoterat i raden Glosa_NonDH

Figur 11. Dominanta handen utför tecknet STANSOPERATRIS, annoterat i raden Glosa_DH, och icke-dominanta LISTBOJ.EN, annoterat i raden Glosa_NonDH

Sammanfattningsvis skrivs tecken som utförs med den dominanta handen i raden Glosa_DH, och tecken som utförs med den icke-dominanta handen i raden Glosa_NonDH. Se även avsnitt 6 om raden Glosa_DH<>NonDH där innehållet från båda dessa rader kombineras.

3 Val av ordform till glosa

Ordet eller orden i Glosa-raderna ska inte ses som översättningar, utan som namn eller etiketter på tecknen (jfr avsnitt 1.2.3). Ord som fångar tecknets grundläggande betydelse har valts. Samma ord eller glosa ska i görligaste mån användas för ett och samma tecken, oavsett resultatet av en översättning till svenska. Exempelvis kan tecknet med glosan FELFRI (ID-nr 443) förekomma i kontexter som ”alla i släkten är hörande, ingen i släkten är döv”, ”hemresan gick bra, hände inget på vägen” eller ”knäet verkade oskadat, röntgenplåtarna visade inga tecken på fel i knäet”. Valet av glosa är inte alltid perfekt. Den första kontexten med hörande och döv har ju inte direkt med felfri att göra, vilket de två andra kontexterna har. Sammantaget blev glosvalet FELFRI det närmaste man kunde komma. Idealet hade naturligtvis varit om teckenspråket hade ett eget ortografiskt skriftsystem (Bergman & Björkstrand, 2015). Men det finns inte, så vi får acceptera att använda oss av lån från svenska språket och göra det bästa av det.

Om två tecken med samma manuella form har tydligt skilda betydelser, ska de annoteras med varsin glosa. Exempelvis annoteras tecknen för ’teckenspråkstolk’ (ID-nr 5214) och ’månad’ (ID-nr 5212) med TOLK respektive MÅNAD.

Glosorna skrivs med versaler. De ska i görligaste mån skrivas i sin grundform, utan böjningar. Det innebär att glosor för tecken som refererar till entiteter som människor och föremål, skrivs i singular och obestämd form, som STOL (ID-nr 3997), oavsett om det i kontexten handlar om ’en stol’ eller ’flera stolar’. Tecken som betecknar händelser och handlingar skrivs utan tempusböjning, som ÄTA (ID-nr 1267), oavsett om det i kontexten handlar om nutid eller dåtid. Tecken som betecknar en egenskap eller ett tillstånd, motsvarande adjektiv eller adverb, skrivs i grundform som SNABB (ID-nr 17998) (liknar FORT ID-nr 3169), oavsett om kontexten handlar om ’snabba bilar’ eller ’springa snabbt’.

Det finns tillfällen där principen om grundform kan ifrågasättas. Ett exempel är en del svenska ord som företrädesvis förekommer i pluralform istället för singularform. Exempel på dessa är *föräldrar* och *byxor*. Tecken för dessa begrepp annoteras då FÖRÄLDRAR (ID-nr 5787) och BYXOR (ID-nr 555). Ett annat exempel är tecknet som liknar SE (ID-nr 4104) men som annoteras med preteritumformen SÅG (efter munrörelsen /såg/).⁶

Tecken ska generellt annoteras med versaler. Undantag är tecken som avbryts vid felsägning eller en rörelse som påminner om ett tecken men som inte säkert är det. Dessa fall skrivs istället med gemener (se vidare om gemener i avsnitt 3.11.2 och 8.1).

Om man är osäker på vilken ordform eller glosa som ska användas för ett tecken kan man gå till *Svenskt teckenspråkslexikon* (teckensprakslexikon.su.se; Svenskt teckenspråkslexikon, 2020), där det finns glosor för de flesta tecken och glosorna kontinuerligt uppdateras. Ett korpusbaserat lexikon, Signbank, är under utveckling och kommer att ge ett bra stöd för annotatören i att märka upp tecken med relevanta glosor.

I följande avsnitt ges exempel på hur glosor ska skrivas.

⁶ Detta är två skilda tecken, vilket man märker i betydelseskillnaden när de kombineras med negationen INTE. SÅG*INTE uttrycker att man t.ex. inte såg något hända, dvs. att man inte observerat något. SE*INTE uttrycker att man inte kan se något, t.ex. pga. otillräcklig synförmåga eller att en text är för liten.

3.1 Enkla tecken

Tecken annoteras med svenska ord i versaler:

TRAFIK	(ID-nr 1037)
FRÅGA	(ID-nr 4540)
RÄTT	(ID-nr 387)

Om ett tecken behöver annoteras med en sekvens av två eller flera glosor på grund av betydelsestrukturen hos svenska ord sammanförs de med *bindestreck*. Glosor med bindestreck betecknar alltså ingen sammansättning eller teckensekvens, utan ett enkelt tecken:

FÅ-SYN-PÅ	(ID-nr 1497)
LEDA-TILL	(ID-nr 1818)

Varje tecken ska så långt som möjligt annoteras med en unik glosa eller gloskombination. Det förekommer dock fall när två olika tecken betecknar samma begrepp, exempelvis finns det två skilda tecken som betyder 'ensam'. Det ena är ett tecken som utförs med pekfingerhanden (ID-nr 2862) och det andra med tumhanden (ID-nr 2360). I sådana fall annoteras de två tecknen med samma glosa och med specificerad *handform*, i detta fall (B) för tumhand och (L) för pekfingerhand med:⁷

ENSAM(B)	(ID-nr 2360)
ENSAM(L)	(ID-nr 2862)

Ett annat exempel är två olika tvåhandstecken som båda betyder 'fortfarande'. I detta fall är det inte handformerna som skiljer de båda tecknen åt, utan att det ena tecknet utförs med båda händerna aktiva, dvs. dubbel artikulator (ID-nr 983), och det andra tecknet utförs med ena handen vid den andra handen, dvs. enkel artikulator med manuellt läge (ID-nr 12317). Dessa och motsvarande skillnader mellan tecken annoteras med ett tillägg till glosan: *dubbel artikulator* med (da) och *enkel artikulator* med manuellt läge med (ml):

FORTFARANDE(da)	(ID-nr 983)
FORTFARANDE(ml)	(ID-nr 12317)

Ett liknande exempel är två tecken för 'annan', som kan ses som uttalsvarianter av något som i grunden är samma tecken. Det ena tecknet utförs som enhandstecken (ID-nr 4333) och annoteras med (ea) för enkel artikulator (utan manuellt läge). Det andra tecknet utförs som tvåhandstecken med manuellt läge (ID-nr 2994) och annoteras med (ml) som följande:

ANNAN(ea)	(ID-nr 4333)
ANNAN(ml)	(ID-nr 2994)

3.2 Fler än ett tecken i en cell

Grundregeln är att ett tecken per cell annoteras i språkvetenskapligt uppmärkt teckenspråkstext. Men det finns tillfällen när cellen kan innehålla mer än ett tecken. I korpusen förekommer det vid tre typer av tillfällen: översättningslån, sammansmält teckensekvens samt namn och titlar.

⁷ Hela symboluppsättningen för handformer som används i annoteringen återfinns i Bilaga 1.

3.2.1 Översättningslån (^)

Teckenspråket lånar en del sammansatta ord från det svenska språket. Till exempel uttrycks 'sommarjobb' på teckenspråk med tecknet för 'sommar' SOMMAR (ID-nr 5072) följt av tecknet för 'jobb' JOBB (ID-nr 4919). För att markera att de tillsammans bildar en enhet annoteras de i gemensam cell med en cirkumflexsymbol '^' mellan tecknen, som följer:

SOMMAR^JOBB (ID-nr 5072; 4919)

FOLK^HÖG^SKOLA (ID-nr 1894)

3.2.2 Sammansmält teckensekvens (*)

Det finns andra typer av teckensekvenser än översättningslån som också annoteras i gemensamma celler. Det är tecken som utförs tätt efter varandra som en sammansmält enhet. Då brukar de inblandade tecknen utföras något annorlunda än samma tecken i fristående position. Om vi exempelvis tittar på teckenparet FÖRSTÅ (ID-nr 2570) och INTE (ID-nr 646), som tillsammans uttrycker 'förstår inte', utförs dessa i fristående position FÖRSTÅ med pekfingerhand som förs framåt från pannan, och INTE med båda flata händerna som förs åt sidorna med handflatorna vända uppåt framför kroppen. Den sammansmälta sekvensen är ett enhandstecken där tecknens artikulation går in i varandra med pekfingerhanden som förs åt sidan från pannan med en vridrörelse och handformen förändras till flat hand i en enda följd (ID-nr 2567). Tecknet för 'förstå' och tecknet för 'inte' finns fortfarande med, men i ett annorlunda utförande. Dessa och liknande exempel på sammansmälta sekvenser annoteras i samma cell med asterisksymbol '*' mellan tecknen som i följande exempel:

FÖRSTÅ*INTE (ID-nr 2567)

Hur tätt tecknen utförs efter varandra för att annoteras i en gemensam cell är en avvägningsfråga. Samma teckenpar kan annoteras i separata celler, dvs. FÖRSTÅ i en cell och INTE i nästa cell, beroende på hur pass mycket eller lite artikulation som förekommer, vanligtvis i första tecknet. Förekommer det viss artikulation i första tecknet innan nästa tecken tar vid så lutar det mer åt att de ska annoteras i separata celler. Uteblir artikulationen, dvs. första tecknet övergår direkt till eller smälter samman med det andra tecknet, så lutar det åt att båda ska annoteras i gemensam cell.

Det finns teckensekvenser där det inte råder någon tvekan om att de ska annoteras i gemensam cell. Några exempel är:

SE*UT (ID-nr 1368)

TRO*INTE (ID-nr 9207)

SE*PERF (ID-nr 4099)

3.2.3 Namn och titlar (#)

I korpusen förekommer namn på personer, föreningar och företag såväl som titlar på böcker, filmer och TV-serier. När en persons namn exempelvis tecknas med för- och efternamn, annoteras de i gemensam cell med fyrkantsymbolen '#' mellan glosorna som i följande exempel (@b står för bokstaverat tecken och @en för egennamn):

KURT@b#WALLANDER@b@en (Kurt Wallander)

VOLVO@b#AERO@b@en (Volvo Aero)

STOCKHOLM#DÖV#UNGDOM^RÅD@en (Stockholms dövas ungdomsråd)

ARG#SNICKARE@en (Arga snickaren)

3.3 Siffertecken

Siffertecken är tecken som bygger på de handformer som utgör tecknen för grundtalen 1–9. De inkluderar, förutom tecken för grundtal, även tecken för ordningstal, krontal och tider (som klocktider), veckor, dagar (som imorgon), år (som nästa år), gång (som en gång), nummer (som nummer ett) och våningsplan (som tvåvåningshus). Hur man annoterar dem beskrivs närmare i följande avsnitt.

3.3.1 Grundtal

Grundtal annoteras inte med siffror, utan med bokstäver och i förekommande fall som sammansatta översättningslån.

EN	(ID-nr 2852)
ARTON	(ID-nr 10280)
TJUGO	(ID-nr 11898)
TJUGO^FEM	(ID-nr 11903) ⁸
EN^HUNDRA	(ID-nr 1841)
EN^TUSEN	(ID-nr 965)

Siffertecknet EN förekommer också i korpusen som del av glosorna EN-ENDA och EN-BARA. Båda har handformen för EN, men artikulationen skiljer sig åt på så sätt att handen förs uppåt i EN-ENDA och framåt i EN-BARA.⁹

3.3.2 Ordningstal

Ordningstal är tecken som uttrycker ordningsföljd, som första, andra, tredje, osv. De annoteras med ORDNING+ följt av ental:

ORDNING+EN	(ID-nr 12054) ¹⁰
------------	-----------------------------

Exemplet ovan är ett tecken som utförs med en hand. Det finns ett annat tecken som uttrycker samma ordningstal men som utförs med två händer, dvs. dubbel artikulator. Det annoteras med tillägget (da):

ORDNING+EN(da)	(ID-nr 7809)
----------------	--------------

3.3.3 Ordningstal-lista

Ordningstalen i 3.3.2 ovan används i uttryck som 'tredje klass', 'andra världskriget', 'förstaspråk', etc. Med ordningstal-lista avses placering inom en serie möjliga värden, som i 'första plats', 'tredje våningen', etc. Det annoteras med ORDNING.LIST+ följt av ental:

ORDNING-LIST+TVÅ	(ID-nr 1204)
------------------	--------------

⁸ I jämna tiotal som TJUGO böjs fingrarna. I kombination med ental som TJUGO^FEM böjs vanligtvis inte fingrarna men det förekommer. När fingrarna inte böjs i sammansättningen TJUGO liknar handformen entalet TVÅ. Trots det annoteras handformen ändå med TJUGO eftersom tecknets position som förled refererar till tiotalet tjugo och inte till entalet två.

⁹ Det finns också NOLL-BARA.

¹⁰ Annoteringen skiljer inte om handflatan är vänd inåt eller utåt, jfr ID-nr 08960.

3.3.4 Krontal

Krontal är tecken som uttrycker 'en krona', 'två kronor', 'tre kronor', osv. De annoteras med KRONA+ följt av ental:

KRONA+FEM (ID-nr 1182)

3.3.5 Klocktid

Klocktid är tecken som uttrycker jämna klockslag som 'klockan ett', 'klockan två', 'klockan tre', osv. De annoteras med KLOCKTID+ följt av ental:

KLOCKTID+TVÅ (ID-nr 1060)

3.3.6 Vecka: antal; framtid; dåtid

Annotering av vecka sker i tre kategorier: antal veckor, antal veckor som varit ('förra veckan', 'för tre veckor sedan') och antal veckor som kommer ('nästa vecka', 'om två veckor').

Antal veckor annoteras med VECKA+ följt av ental:

VECKA+EN (ID-nr 1372)

Antal veckor som varit annoteras med VECKA-DÅTID+ följt av ental:

VECKA-DÅTID+TRE (ID-nr 1851; 7387)

Antal veckor som kommer annoteras med VECKA-FRAMTID+ följt av ental:

VECKA-FRAMTID+TVÅ (ID-nr 1337; 13395)

3.3.7 År: antal; framtid; dåtid

Annotering av år sker också i tre kategorier: antal år, antal år som varit ('ifjol', 'för tre år sedan') och antal år som kommer ('nästa år', 'om två år').

Antal år annoteras med ÅR+ följt av ental:

ÅR+FYRA (ID-nr 1493; 5672)

Antal år som varit annoteras med ÅR-DÅTID+ följt av ental:

ÅR-DÅTID+EN (ID-nr 1576)

Antal år som kommer annoteras med ÅR-FRAMTID+ följt av ental:

ÅR-FRAMTID+TVÅ (ID-nr 1439)

3.3.8 Dag: framtid; dåtid

Annotering av dag sker i två kategorier: antal dagar som varit ('igår', 'för tre dagar sedan') och antal dagar som kommer ('imorgon', 'om två dagar').

Antal dagar som varit annoteras med DAG-DÅTID+ följt av ental:

DAG-DÅTID+EN (ID-nr 2688; 4877; 7700)

Antal dagar som kommer annoteras med DAG-FRAMTID+ följt av ental:

DAG-FRAMTID+TVÅ (ID-nr 5556)

3.3.9 Gång: antal

Annotering av gång sker i en enda kategori, antal gånger. Det annoteras med GÅNG+ följt av ental:

GÅNG+TVÅ (ID-nr 1021; 5437)

3.3.10 Nummer

Nummer kan avse 'startnummer', 'kanalnummer', 'husnummer', etc. Det annoteras med NUMMER+ följt av ental:

NUMMER+TVÅ (ID-nr 1297)

3.3.11 Våningsplan

Tecken som annoteras med VÅNINGSPLAN+ påminner om tecknet som annoteras med ORDNING.LIST+ med skillnaden att artikulationen är jämförelsevis längre. Tecknet uttrycker antalet våningsplan:

VÅNINGSPLAN+TVÅ (ID-nr 1250)

3.4 Pekningar

I korpusen annoteras pekning på flera olika sätt: PRO1, PEK>, PEK, PEK-PLATS, PEK-BANSTRÄCKA, PEK-STÅ-SKRIVET och PEK-REL. De beskrivs närmare under respektive rubrik.

3.4.1 PRO1

PRO1 används för pekning som den tecknande riktar mot sig själv (alltså första person).¹¹ Den prototypiska formen är att den tecknande pekar med pekfingret mot centrum av bröstet så att fingret nuddar (dvs. med kontakt; jfr ID-nr 2798). Därifrån kan det variera med handformerna så att pekningen sker med hela handen, knutna handen eller övriga fingrar eller tummen. Även artikulationen kan skilja sig åt, med utebliven kontakt, riktningen bara halvvägs genomförd under övergången mellan två andra tecken, eller så att man som annotatör bara anar att den tecknande pekar mot sig själv. Pekningen kan också riktas vid sidan av centrum. Huvudsaken är att man som annotatör ser att den tecknande i någon form refererar till sig själv.

PRO1 väljs när den tecknande refererar till sig själv som enda individ (dvs. 'jag'). Refererar den tecknande inte bara till sig själv utan till ytterligare en individ (dvs. 'vi två'), annoteras referensen med PRO1-TVÅ.¹² Det sker när den tecknande för pek- och långfinger mellan sig själv och en punkt i rummet (jfr ID-nr 5490). Skulle den andra individen vara närvarande i samtalssituationen (i korpusen vanligen samtalspartnern) så annoterar man det med PRO1-TVÅ>person (>person återkommer på flera håll i avsnitten nedan). I korpusen har annoterats sällsynta exempel på referens till, förutom den tecknande själv, två ytterligare individer (dvs. 'vi tre') i ett fall och tre (dvs. 'vi fyra') i ett annat fall. Den tecknande för pek-, lång- och ringfinger (i det första fallet) och alla fyra fingrar (i det andra fallet) i en cirkel nära kroppen. De annoterades med PRO1-TRE respektive PRO1-FYRA. Slutligen har vi en vanligare form av flertalsuttryck som används med PRO1 (dvs. 'vi') som består av artikulatorn, vanligtvis pekfingerhand, som gör en svepande rörelse i teckenrummet, som kan sluta vid eller passera den

¹¹ För svenskt teckenspråk beskrivs personliga (och possessiva) pronomina som ett två-pronomen-system: första person och icke-första person. (Mer om pronomensystemet kan t.ex. läsas i Nilsson, 2007.)

¹² Ändrat från tidigare PEK-DUAL.

tecknandes kropp (jfr ID-nr 5491; 8535). Flertalsformen annoteras med PRO1.FL (FL är en förkortning av flertal; se vidare avsnitt 3.7).

3.4.2 PEK>

PEK> används när den tecknande pekar på en egen kroppsdel eller på andra referenter som finns i den tecknandes omedelbara närhet, och som man som annotatör också kan observera, såsom samtalspartnern i korpusinspelningarna eller en bok i rummet.¹³ Det som utpekats skrivs efter '>'. En person (ofta samtalspartnern) anges naturligt med person, alltså PEK>person.¹⁴ På motsvarande sätt anges kroppsdelar med sina namn, som knä, axel, nyckelben, etc.¹⁵ Fingrarna annoteras enligt följande: pekf, långf, ringf, lillf och tumf (de beskrivs mer utförligt i avsnitt 5.1 om LISTBOJ). Vid flertalsuttryck med sveprörelse inkluderande minst en närvarande men inte den tecknande själv (dvs. 'ni') annoteras tecknet med PEK.FL> och vid tvåtalsuttryck med pek- och långfinger inkluderande minst en närvarande men inte den tecknande (dvs. 'ni två') med PEK-TVÅ>.

Det finns en sak till att säga om PEK>, eller närmare bestämt PEK(V)>. Det har samma handform som PEK-TVÅ med pek- och långfinger (alltså samma som bokstavstecknet för 'V', därav specificeringen (V); se Bilaga 1 för handformssymboler), men med en skillnad: i PEK(V) är handen vriden så att handflatan är vänd nedåt, på samma sätt som i PEK>, medan PEK-TVÅ> har handen vriden med handflatan uppåt. En ytterligare skillnad är att fingrarna i PEK(V) gärna etablerar kontakt med andra handens fingrar i en eventuell samtidig listboj, precis som PEK>, men det gör inte PEK-TVÅ>. Så om man ser pek- och långfinger med handflatan vänd ner mot listbojens fingrar så använder man PEK(V)>, annars PEK-TVÅ>.

3.4.3 PEK

PEK används för övriga pekningar än dem som beskrivs ovan. Med andra ord står PEK för alla pekningar som är riktade åt olika håll utom mot den tecknande själv inklusive den tecknandes kroppsdelar, eller mot andra närvarande referenter.

Konkret sträcker den tecknande ut handen ut i rummet men språkligt gör hen det mot en icke-närvarande eller utanförliggande referent. Det må vara en person, sak eller plats. Vi annoterar inte på basnivå vad som åsyftas, om det är person, sak eller plats. Det vi annoterar är hur den tecknande utför pekningar. En pekning annoteras med PEK, eller med PEK(B) när tummen används istället för pekfingret som är det vanliga.¹⁶ Två eller flera pekningar i följd i olika riktningar annoteras med PEK.MULTI och pekning med sveprörelse annoteras med PEK.FL (jfr 3.7). Pekning med pek- och långfinger eller flera fingrar utsträckta annoteras med PEK-TVÅ, PEK-TRE eller PEK-FYRA och förekommer i korpusen med en cirkelrörelse respektive en (kort) sidorörelse.

¹³ I eliciteringsdelen av korpusen förekommer det dock att annotatören inte kan se en bok, bilder eller film som den tecknande refererar till med pekning men att de ändå annoteras som observerbar med 'entitet', dvs. PEK>entitet.

¹⁴ Symbolen '>' används också vid annotering av possessiva uttryck och objektspronomen samt när tecken utförs vid vissa lägen på kroppen.

¹⁵ Observera att pekningarna inte ska blandas ihop med lexikala deiktiska tecken för 'ögon', 'hjärta', 'näsa' etc. De annoteras i stället med glosorna ÖGON, HJÄRTA och NÄSA, osv.

¹⁶ En typisk kontext för PEK(B) är när pekningen riktas mot dominanta handens sida.

3.4.4 PEK-PLATS

PEK-PLATS används för pekningar som uttrycker platsangivelse och kompletteras med uttryck för var platsen är; i korpusen har hittills 'där', 'här', 'uppe' och 'nere' varit aktuella. PEK-PLATS-DÄR påminner om PEK men har en relativ distinkt utåtriktad rörelse i kombination med att armen räts ut en bit. PEK-PLATS-HÄR väljs för tecken med en pekning och artikulation som är riktad neråt. Den artikulationsbeskrivningen passar även in på tecken som annoteras med PEK-PLATS-NER. Tyvärr finns inte tillräckligt många exempel i korpusen för att tydliggöra skillnaden men en hypotes är att rörelsen i PEK-PLATS-NER utförs eller avslutas längre ner. Här får man lita till sammanhanget tills fler förekomster kan avgöra skillnaden. Annoteringen PEK-PLATS-UPP väljs för tecken som går i motsatt riktning, dvs. upp.

PEK-PLATS-DÄR har också använts för tecken som snarare uttrycker 'dit' än 'där'. Båda är platsangivelser, med skillnaden att 'där' anger befintlighet medan 'dit' uttrycker riktning. Själva tecknet skiljer dock inte på befintlighet och riktning;¹⁷ glosan DÄR är helt enkelt namnet på ett tecken som i svenskan kan motsvaras av antingen 'där' eller 'dit'. På samma sätt täcker HÄR både svenskans 'här' och 'hit'.

Tecken med glosan PEK-PLATS-UPP skulle hypotetiskt också kunna innefatta riktning och uttrycka 'dit upp', även om inga exempel stötts på i korpusen.

3.4.5 PEK-BANSTRÄCKA

Glosan PEK-BANSTRÄCKA används när pekhanden förs i en bana i pekfingrets riktning. Banan kan gå i olika rumsliga riktningar, rakt fram, snett uppåt eller runt ett tänkt hörn. Det är en typ av pekning men skiljer sig från övriga just i det att pekhanden går i en bana eller pekningen visar hur banan går. I ett exempel ur korpusen berättas det hur en person klättrar ner i ett hål (pekhanden förs ner), kryper under marken (pekhanden förs fram) och klättrar upp på andra sidan ett hinder (pekhanden förs upp).

3.4.6 PEK-STÅ-TEXT

Glosan PEK-STÅ-TEXT används för ett tecken som består av att pekhanden etablerar kontakt med andra handens handflata. Tecknet uttrycker att något står skrivet någonstans, vad och var framgår av kontexten.¹⁸

3.4.7 PEK-REL

Tecken som får glosan PEK-REL brukar användas tillsammans med PUNKTBOJ så närmare beskrivning av PEK-REL ges i stället i avsnitt 5.4 om PUNKTBOJ.

3.5 Possessiva uttryck

Här beskrivs hur man annoterar tecken som uttrycker ägande (eller *possession*). De liknar pekningarna PRO1, PEK> och PEK i artikulation men utförs med hela handen som förs i riktning mot ägaren med

¹⁷ På den här punkten överensstämmer svenskt teckenspråk med engelska som bara har ett ord, 'there', för både där och dit, och ett, 'here', för både här och hit. Det hade varit mer praktiskt för glosvalet om svenskan gjort likadant, men nu är det inte så och valet av glosa har fallit på befintlighetsformerna där och här. På liknande sätt motsvarar PERF både svenskans 'har' och 'haft'.

¹⁸ Tecknet ska inte förväxlas med PEK>hand.

handflatan i rörelseriktningen (jfr ID-nr 187 och 275). Tecknen för possession annoteras i tre glosakategorier: POSS1, POSS> och POSS. Var och en beskrivs närmare nedan.

3.5.1 POSS1

POSS1 väljs för tecken med en artikulation som riktas inåt; den tecknande refererar alltså till sig själv som ensam ägare (dvs. 'min'). Utgör den tecknande en av flera ägare (dvs. 'vår') så går artikulationen huvudsakligen längs med den tecknandes kropp (jfr ID-nr 186) och tecknet annoteras med POSS1.FL.

3.5.2 POSS>

POSS> används när tecknet riktas mot närvarande referenter. Då åtföljs glosan, precis som med PEK>, av det som åsyftas, dvs POSS>person eller POSS>pekf. Vid flertalsuttryck används glosan POSS.FL>.

3.5.3 POSS

POSS används för övriga possessioner. Det innebär alltså att tecknen riktas åt olika håll utom mot den tecknande själv eller andra närvarande referenter, och på samma sätt som PEK hänvisar till icke närvarande eller utanförliggande referenter. POSS.MULTI används när artikulationen upprepas i olika riktningar och POSS.FL vid sveprörelse.

3.5.4 POSS-EGEN; POSS-EGEN>

Det finns ytterligare en glosa med POSS och POSS>. Det är POSS-EGEN respektive POSS-EGEN>. EGEN är en förkortning av *egenskap*. Tecknet syftar på en referents egenskap, karaktär eller egenhet. Det kombineras ofta med särskild munrörelse som liknar /bi/, dvs läpparna går från stängda till sträckta (Bergman & Wallin, 2001).

3.6 Objektspronomen

Objektspronomen avser tecken som påminner om tecknet för person (ID-nr 3640) men som har grammatikaliserats till att peka ut omnämnda referenter i objektsfunktion (Börstell, 2017b). Tecknet annoteras med glosan OBJPRO. Det består av böjda tummen och pekfingret (måtthanden) med handflatan vänd mot referenten och artikulation nedåt. OBJPRO har samma underkategorier som POSS, dvs. OBJPRO1 och OBJPRO>.

3.6.1 OBJPRO1

När tecknet utförs med handflatan vänd mot den tecknande (dvs. 'mig', ID-nr 3622) annoteras det OBJPRO1. Utförs tecknet med sveprörelse längs med den tecknandes bröst (dvs. 'oss', ID-nr 5147 och 8488) används glosan OBJPRO1.FL.

3.6.2 OBJPRO>

Utförs tecknet med flatan vänd mot samtalspartner eller annan närvarande person (dvs. 'dig', ID-nr 3639) väljs glosan OBJPRO>person. Utgörs artikulationen av sveprörelse som passerar närvarande person eller personer väljs i stället glosan OBJPRO.FL>person.

3.6.3 OBJPRO

Om ingen närvarande åsyftas, dvs att varken OBJPRO1 eller OBJPRO> passar, så väljs alternativet OBJPRO (jfr ID-nr 4864) eller flertalsformen OBJPRO.FL.

3.7 Plural-, flertals- och multiformer

3.7.1 Pluralform (.PL)

Substantivtecken har generellt inte skilda former för singular och plural form, dvs. att samma tecken används oavsett antalet referenter. Men det finns en liten grupp tecken som har en lexikal pluralmotsvarighet. Bland dessa återfinns exempelvis BILD, BOK, KVÄLL, och SAK (se Bilaga 2 som ger en komplett lista över pluralformer som förekommer i korpusen). De utförs i singularis med enkel artikulation, men i pluralis med upprepade artikulation. Pluralformerna annoteras med aktuell glosa i singularis följt av tillägget .PL, förkortning av *plural*, t.ex. BILD.PL.

3.7.2 Flertalsform (.FL)

Tecken med flertalsform är tecken som typiskt utförs med sidosväng, dvs. att artikulatorn förs åt sidan. T.ex. PERSON utförs i sin grundform neråt men vid flertal utförs det åt sidan och annoteras med .FL, t.ex. PERSON.FL. Flertalsformen .FL är oräknebar eller odelbar.

3.7.3 Multiform (.MULTI)

Tecken med multiform, som också är en form av flertal, är tecken som utförs med upprepningar i olika positioner i teckenrummet. T.ex. FÖRENING utförs i sin grundform med enkel artikulation i en enda position i rummet men i multiformen upprepas tecknet i flera positioner framför den tecknande. Multiformer annoteras med .MULTI, t.ex. FÖRENING.MULTI.

3.8 Upprepade former och övriga formändringar

Det förekommer att tecken utförs i upprepade former, dvs. att tecknets rörelsecykel upprepas ett antal gånger (förutom dem vi såg i föregående avsnitt). Detta ska inte blandas ihop med tecken som har upprepning i sin grundform. En del av upprepningarna är morfologiskt betingade, dvs. att de utgör ett slags böjning av grundformen som tillför någon viss grammatisk betydelse, ofta aspektuell när det gäller verb (Bergman, 1990; Bergman & Dahl, 1994; Börstell, 2011). Tecken som uttrycker handlingar och liknande och har morfologiskt betingade upprepningar (reduplikationer) annoteras med aktuell glosa följt av

.KONT	(kontinuativ aspekt) långsam reduplikation
.DUR	(durativ aspekt) snabb reduplikation
.ITER	(iterativ aspekt) långsam reduplikation
.HABIT	(habituell aspekt) snabb reduplikation

Alla morfologiskt betingade upprepningar av tecken har inte annoterats så detaljerat ännu, utan har i många fall temporärt annoterats med tillägget @rd, förkortning för *reduplikation*.

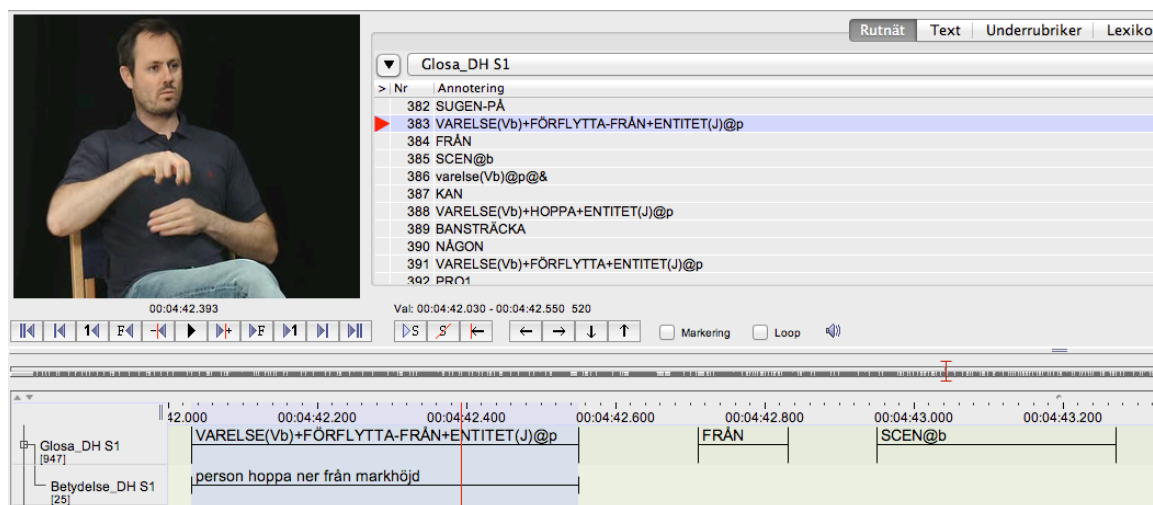
Övriga upprepningar som vid annoteringstillfället inte bedömdes som morfologiskt betingade (eller pluralis eller multiform) har annoterats med tillägget @uppr, förkortning för *upprepning*. Övriga formförändringar som annoterats i korpusen är

- .INITSTOPP (initialstopp); inhibitiv aspekt
- .INITPAUS (initialpaus); gradmodulation
- .GRAD (gradmodulation); annan formförändring än initialpaus.

3.9 Produktiva avbildande tecken (@p)

Snabel-a, @, används tillsammans med en uppsättning efterföljande symboler för att markera ett antal olika kategorier hos tecknen (se lista i Bilaga 4). En ganska stor grupp används för att beskriva handformer i avbildande tecken, och de utgör temat för detta avsnitt. Andra kategorier som annoteras med @ beskrivs i avsnitt 3.10 och 3.11.

Avbildande tecken utgör en grupp med komplicerat innehåll. Tecken som avbildar handlingar, händelser och tillstånd kallas också *polysyntetiska tecken* (Wallin, 1994) eller *avbildande verbkonstruktioner* (Simper-Allen, 2016). Uttrycket 'avbildande tecken' inkluderar även tecken som beskriver eller avbildar entiteters form och storlek. Att annotera sådana tecken är mer komplicerat än att annotera lexikala tecken (fasta tecken med etablerad betydelse). Konventionen är ännu inte helt färdig, utan är fortfarande under utarbetning. I Figur 12 ges ett exempel på hur annoteringen av ett avbildande tecken kan se ut.

Figur 12. Annoteringen av ett avbildande tecken, SSLC01_007 (00.04:42.030-00.04:42.550).

Tecknet i Figur 12 avbildar en situation där en person hoppar ner från en scen (dominanta handens dubbelkrokhand (Vb) förs från icke-dominanta handens flata hand (J) ner framför flata handen). Det annoteras *inte* med PERSON-HOPPA-NER-FRÅN-SCEN som man kunde förvänta sig. Anledningen till detta är att samma tecken kan beskriva en andra situationer, såsom 'katt hoppar ner från trappavsats'. Istället för att annotera enligt innehållet i den aktuella kontexten, annoterar vi enligt bredare semantiska egenskaper och typ av handling eller händelse. Person och katt har den gemensamma egenskapen att vara varelses med ben och annoteras med glosan VARELSE. Scen och trappavsats är exempel på föremål eller underlag. De annoteras med glosan ENTITET som också inkluderar kroppsdelar (utom hand).

Kvar återstår då annotering av den typ av handling som 'hoppa ner från' är exempel på. Liknande typer av handlingar kan vara 'gå', 'springa' och 'falla'. Gemensamt är att någon eller något förflyttar sig (egenförflyttning) från en plats till en annan plats och detta annoteras därför med FÖRFLYTТА, i exemplet i Figur 12 FÖRFLYTТА-FRÅN. Hela tecknet i Figur 12 annoteras med följande struktur: VARELSE(Vb)+FÖRFLYTТА-FRÅN+ENTITET(J)@p. Annoteringen '+' markerar att glosorna betecknar semantiska delar av samma skeende och @p står alltså för produktiva avbildande (fd. polysyntetiska) tecken. Bokstäverna inom parentes, (Vb) och (J), är handformssymboler; se Bilaga 1.

Samtidigt med annoteringen av ett avbildande tecken beskrivs dess betydelsemässiga innehåll i en underordnad rad, Betydelse_DH eller Betydelse_NonDH, beroende på vilken hand som utfört tecknet.

Antalet glosor som används vid annotering av avbildande tecken varierar mellan en och tre, och beror på hur tecknet är uppbyggt. När icke-dominanta handen fungerar som manuellt läge (som i Figur 12), annoteras tecknet med tre glosor, varav den första i sekvensen representerar dominant handen, den andra artikulationen och den tredje det manuella läget, vilket betyder att scenen representeras samtidigt. När tecknet utförs med dubbel artikulator (dvs. att icke-dominanta handen fungerar som artikulator tillsammans med dominant handen) annoteras det med två glosor och med dubbla handformssymboler, som t.ex. (JJ) i ENTITET(JJ)+FÖRFLYTТА-TILL@p. Det förekommer fall när tecken produceras utan markerad artikulation eller med utebliven artikulation. Då annoteras tecknet med en glosa, som t.ex. ENTITET(J)+@p. I följande exempel står (handform) för relevant handformssymbol, och situation står för verb eller motsvarande som uttrycker handlingen i samma yttrande.

Tecken med manuellt läge annoteras med:

GLOSA(handform)+GLOSA:situation+GLOSA(handform)@p

Tecken med dubbel artikulator annoteras med:

GLOSA(handform handform)+GLOSA:situation@p

Tecken utan artikulation annoteras med:

GLOSA(handform)+@p eller GLOSA(handform handform)+@p

VARELSE och ENTITET utgör två av flera handformskategorier. Man kan säga att det finns fyra huvudkategorier:

VARELSE
ENTITET
GREPP
FORM

Varje kategori kan representeras av olika handformer. Andra mindre frekventa handformskategorier som används i korpusen är HAND, VÄTSKA och KOLLEKTIV.

Notera att glosorna för varelse, plats etc. (till skillnad från uttrycken för handlingar som FÖRFLYTТА osv.) alltid specificeras med handformssymboler när de används i annotering, som i Figur 12. I följande avsnitt beskrivs val av handformskategori, dock utan handformssymbolerna.

3.9.1 Handformskategori VARELSE

VARELSE väljs för människor och djur.

- a) VARELSE+BEFINNA används för tecken som uttrycker befintlighet eller existens
- b) VARELSE+FÖRFLYTТА används för tecken som uttrycker förflyttning (som beskrivs ovan)
- c) VARELSE+RÖRELSE används för tecken som uttrycker rörelse (utan förflyttning)

d) VARELSE+STILLASTÅENDE används för tecken som uttrycker att någon varken rör eller flyttar på sig, dvs. håller sig stilla.

3.9.2 Handformskategori ENTITET

ENTITET används för övriga entiteter än levande varelser.

- a) ENTITET+BEFINNA används för tecken som uttrycker befintlighet eller existens
- b) ENTITET+FÖRFLYTTA används för tecken som uttrycker förflyttning
- c) ENTITET+RÖRELSE används för tecken som uttrycker rörelse (utan förflyttning)
- d) ENTITET+STILLASTÅENDE används för tecken som uttrycker att något varken rör eller flyttar på sig, dvs. håller sig stilla.

3.9.3 Handformskategori GREPP

GREPP används för tecken som uttrycker grepphantering av något slag såsom att hålla i en tidning eller ett barn, slå en tennisboll med en tennisracket.

GREPP+HANTERA

3.9.4 Handformskategori HAND; HAND-DJUR

HAND används för tecken som inte uttrycker grepphantering utan snarare sådant som att knåda deg eller forma en snögubbe. HAND-DJUR används när djur utför liknande handlingar, som att slå på ett getingbo med tassan eller greppa en mus.

HAND+HANTERA

HAND-DJUR+HANTERA

3.9.5 Handformskategori VÄTSKA

VÄTSKA används för tecken som uttrycker sådant som vatten som rinner eller eld som sprutar.

VÄTSKA+FÖRFLYTTA

3.9.6 Handformskategori KOLLEKTIV

KOLLEKTIV används för tecken som uttrycker en grupp som t.ex. förflyttar sig.

KOLLEKTIV+ FÖRFLYTTA, KOLLEKTIV+BEFINNA

3.9.7 Handformskategori FORM

FORM används för tecken som beskriver form och storlek.

- a) FORM+UTSTRÄCKNING används för tecken som beskriver en entitet med avlång utsträckning
- b) FORM+BESKRIVNING används för tecken som beskriver en entitet med annan form än avlång.

3.10 Andra taggkategorier

Snabel-a, @, används som sagt inte bara för handformskategorier hos avbildande tecken, utan också för ett antal andra kategorier. De är föremål för detta avsnitt, förutom en grupp som hänför sig till osäkerheter i teckenutförande eller annotering och behandlas i 3.11.

3.10.1 Bokstaverade tecken (@b, @ub)

Bokstaverade tecken (införlivade i teckenförrådet) och bokstavingar (som mer eller mindre spontant återger skrivna svenska ord och namn med hjälp av handalfabetet), annoteras med @b (förkortning av *bokstaverat*) efter glosan på följande vis:

TYP@b

LIRARE@b

Det finns ett bokstaverat tecken som annoteras med @ub, där 'u' är en förkortning för *uppbäckning*, nämligen JA. Det finns två olika JA. Det ena har enkel artikulation som annoteras med @b på vanligt vis: JA@b. Det andra JA har upprepad artikulation och förekommer vanligen vid uppbäckning men kan även förekomma i andra kontexter. Det är det senare som annoteras med @ub: JA@ub.

3.10.2 Klassifikatoriska tecken (@kl)

Det finns en grupp tecken som på engelska kallas *noun classifiers* (Bergman & Wallin, 2003). Här använder vi termen klassifikatoriska tecken. De förekommer typiskt direkt efter substantiv och förtydligar syftningen genom att uttrycka vilken typ (eller "klass") referenten tillhör, som till exempel att det är en person eller något avlångt. Som tecken kännetecknas de av att teckenutförandet, ofta men inte alltid, är reducerat i jämförelse med eventuella motsvarande lexikala tecken och att munrörelsen fortsätter från det föregående substantivet. Tecken i korpusen som har annoterats som klassifikatoriska tecken listas i Bilaga 3.

3.10.3 Egennamn och personreferens (@en, @pr)

Tecken för personer, organisationer, företag, fordon, länder, städer, etc. annoteras med det aktuella namnet som glosa, följt av @en (förkortning av *egennamn*), t.ex:

STEN-ULFSPARRE@en

HEPHATA@en

Persontecken, alltså individuella namntecken (Börstell, 2017a; Hedberg, 2009), annoteras också med personens fullständiga namn följt av @en.

När tecken för egennamn utgörs av bokstaving skrivs @b direkt efter glosan, följt av @en:

ÖSK@b@en

SAAB@b@en

Med anledning av dataskyddsförordningen GDPR¹⁹ har annoteringar av personnamn och persontecken anonymiserats i det korpusmaterial som är tillgängligt för allmänheten på teckensprakskorpus.su.se. Det har dock inte varit möjligt att anonymisera tecknens utförande i inspelningarna (och givetvis kan deltagarna själva inte vara anonyma i inspelningar av ett visuellt språk).

Namn och persontecken för personer som omnämns utan att vara närvarande samtalssituationen har ersatts av glosan PERSREF samt kategoritaggan @pr (förkortning av *personreferens*). Inom varje fil numreras referenterna i den ordning de dyker upp i texten, så att siffran 1 står för den första icke närvarande person som omnämns; om fler referenter nämns så numreras de i den ordning som de

¹⁹ General Data Protection Regulation, dvs. allmänna uppgiftsskyddsförordningen, syftar till att skydda enskildas grundläggande rättigheter och friheter och reglerar bl.a. behandling av personuppgifter.

dyker upp som PERSREF2@pr, PERSREF3@pr, etc. Följande exempel på anonymisering visar att Lars Wallin var den första person som samtalsdeltagarna nämnde i inspelningen:

LARS-WALLIN@en → PERSREF1@pr

Eftersom varje referent behåller sin siffra genom hela den aktuella inspelningen kan man följa referenskedjor i en text trots anonymiseringarna.

Med hänvisning till GDPR har vi också säkerställt att deltagarna i videoinspelningarna har fått information på teckenspråk om forskningsprojektet, om vilka rättigheter de har och att de inte garanteras anonymitet. Deltagarna har fått välja mellan att ge sina samtycken skriftligt eller på teckenspråk som då spelats in enligt forskningsetiska principer.²⁰

3.10.4 Kroppsagerande (@ka)

Med kroppsagerande avses när den tecknande imiterar ett beteende eller agerande, t.ex. genom att ropa (Figur 13), agera målvakt (Figur 14) eller posera (Figur 15). Den typen av beteende eller agerande annoterar man med beskrivning följt av @ka som i Figur 13, 14 och 15. Det ska inte blandas ihop med konstruerad handling (engelska *constructed action*) för ett yttrande eller en satsliknande enhet, som kommer att få en egen rad i korpusen (t.ex. Cormier et al., 2013, 2015; Jantunen, 2017; Metzger, 1995).

Figur 13. ROPA@ka

Figur 14. MÅLVAKT@ka

Figur 15. POSERA@ka

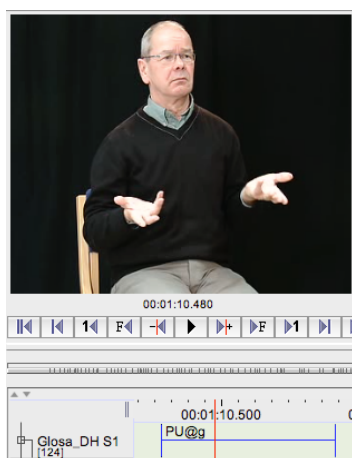
3.10.5 Gestlika tecken (@g); PU(@g)

Det förekommer gestlika teckenutföranden som man ännu inte bestämt status på men som fyller en väsentlig roll i texten. Ett försök har gjorts i beskrivningen av svenskt teckenspråk att ge en del av dem beteckningar efter kontext (Rytttervik, 2015). Ett sådant tecken utgörs av handen/händerna hållna framför kroppen med handflatan eller handflatorna vanligen vända uppåt (Figur 16). Detta annoteras tills vidare som ett gestlikt tecken med glosan PU, en förkortning av engelskans *palms up*, följt av kategorimarkören @g, förkortning av *gest*. Den engelska användningen har valts för att underlätta internationellt samarbete, eftersom ett liknande tecken, med likartad funktion/betydelse, verkar finnas i flera tecknade språk (se t.ex. Roush, 2007). Börstell et al. (2016a) anger också att detta tecken/denna gest är höfrekvent i korpusar för ett antal teckenspråk.

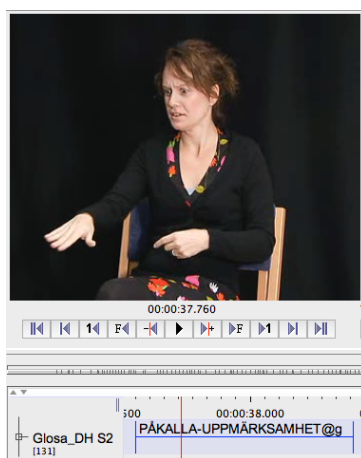
Ett annat exempel är när man väcker någons uppmärksamhet genom att vifta med händerna mot en icke närvarande referent på ungefär samma sätt som man gör mot en närvarande samtalspartner (Figur

²⁰ God forskningssed av Vetenskapsrådet (2017): se också Sign Language Linguistic Society (e.å).

17). Denna gest har fått glosan PÅKALLA-UPPMÄRKSAMHET@g.²¹ Det finns flera preliminära annoteringar med @g men vi stannar här.

Figur 16. Exempel på PU@g

Figur 17. Exempel på PÅKALLA-UPPMÄRKSAMHET@g

3.10.6 Hemmagjorda tecken (@hg)

I korpusen förekommer berättelser om hemmagjorda tecken och den tecknande visar exempel på dem. De annoteras med glosa följt av @hg (förkortning av *hemmagjord*). Några exempel är TÅG@hg och KÖPA@hg.

3.11 Ny glosa, osäker tolkning, avbrott, tvekpaus

3.11.1 'GLOSA:'

Glosor som inleds med GLOSA: är tillfälliga lösningar. Generellt finns det en förutbestämd lista med glosor som byggts upp under arbetet med korpusen. Listan kallas förkortat CV (controlled vocabulary), och tanken med den är man alltid ska använda glosor från listan när man annoterar för att alla tecken ska annoteras på ett konsekvent sätt. Men listan blir aldrig komplett då det löpande dyker upp nya tecken som det ännu inte finns någon glosa för i CV, eller att en glosa finns i listan men redan används för ett likbetydande tecken vars form inte överensstämmer med det man nyss stött på. Då markeras det med GLOSA: med tre alternativ.

GLOSA:KLUVEN används för ny glosa (om 'kluven' inte har glosa i listan), eller om tecknet skiljer sig till formen från ett annat, likbetydande tecken.

GLOSA:(ALLTID) används för tecken som påminner om annat tecken som glosats med ALLTID men att man, vid annoteringstillfället, inte kommit på vad eller inte hittat någon passande glosa.

GLOSA:(?) är en sista utväg när man inte kan föreslå ny glosa, tecknet inte påminner om något annat tecken eller man inte har sett eller kunnat tyda tecknet.

²¹ Det finns en lexikal motsvarighet som annoteras med PÅKALLA-UPPMÄRKSAMHET (ID-nr 1806), utan @g, som dock är ett helt annat tecken.

3.11.2 Osäker tolkning (@z)

Det är inte alla gånger man är säker på att man uppfattat rätt vad personen har tecknat. Då kan man välja att lägga till ett @z efter glosan. Med det gör man sig själv och andra uppmärksam på att det behövs en extra titt vid något tillfälle.

ÅT-SIDAN@z

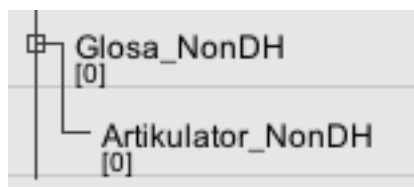
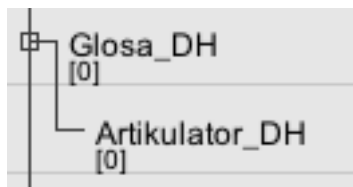
Om man inte kan avgöra om en persons handrörelse faktiskt bara är en handrörelse eller om det ändå kan vara ett tecken, och i sådant fall väldigt otydligt, kan man annotera det med zzz@z.

3.11.3 Avbrutet tecken eller tvekpaus (@&, tp@&)

Ibland fullbordar inte den tecknande ett tecken utan avbryter det, t.ex. vid felsägning. Då annoteras det med en glosa i gemener följt av @& om man anar tecknet, t.ex. annan@&, annars med zzz@&.

Det förekommer också att den tecknande stannar upp mitt i teckenutförandet eller gör tvekande avbrott, ibland med spelande fingrar, för att fundera eller söka efter nästa tecken. Då annoteras avbrottet med tp@&, förkortning av *tvekpaus*.

4 Annotering i Artikulator_DH och Artikulator_NonDH

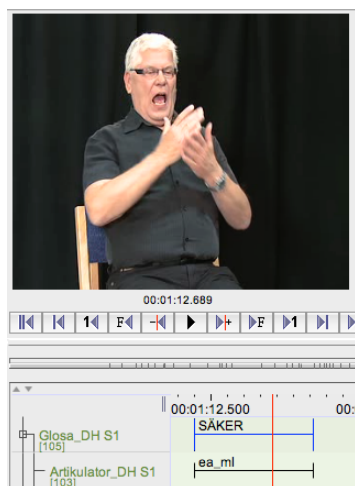
Raderna Artikulator_DH och Artikulator_NonDH är underordnade rader till Glosa_DH respektive Glosa_NonDH.²² Här annoteras information om konfigurationen av dominant respektive icke-dominant hand i tecknets utförande.

4.1 ea, ml och da

Tecken som utförs med en hand vid något läge utom vid den andra handen, som t.ex. BRA (ID-nr 85), annoteras som enkel artikulatur, eller förkortat *ea* (Figur 18). Tecken som utförs med en hand vid den andra handen, som t.ex. SÄKER (ID-nr 388), annoteras som enkel artikulatur med manuellt läge, förkortat *ea_ml* (Figur 19). Tecken som utförs med båda händerna aktiva, som t.ex. BETYDA (ID-nr 8226), annoteras som dubbel artikulatur, förkortat *da* (Figur 20).

Figur 18. Enkel artikulatur

Figur 19. Enkel artikulatur med manuellt läge

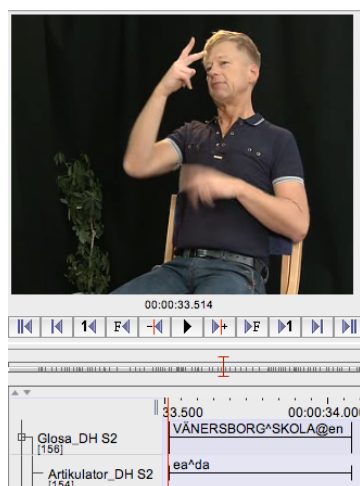

Figur 20. Dubbel artikulatur

²² I ELAN skiljer man på överordnade eller oberoende rader (på engelska *parent tier*) och underordnade eller beroende rader (på engelska *child tier*). En underordnad rad ärver bl.a. indelningen i tidsavsnitt från den överordnade raden och passar bra exempelvis för specifikationer till annoteringar på den överordnade raden.

4.2 ea, ml och da med cirkumflex (^) eller asterisk (*)

När ett tecken annoteras med cirkumflex (^; se 3.2.1) eller asterisk (*; se 3.2.2) i Glosa-raderna, annoteras båda leden i det sammansatta eller sammansmälta tecknet även i artikulatorraderna, som i Figur 21 och Figur 22. I Figur 21 anger annoteringen att det första tecknet i sammansättningen utförts med enkel artikulatur (utan manuell läge) och det andra tecknet med dubbel artikulatur. I Figur 22 anges att båda leden utförs med enkel artikulatur (utan manuell läge).

Figur 21. Sammansatt tecken

Figur 22. Sammansmält tecken

5 Annotering av bojar

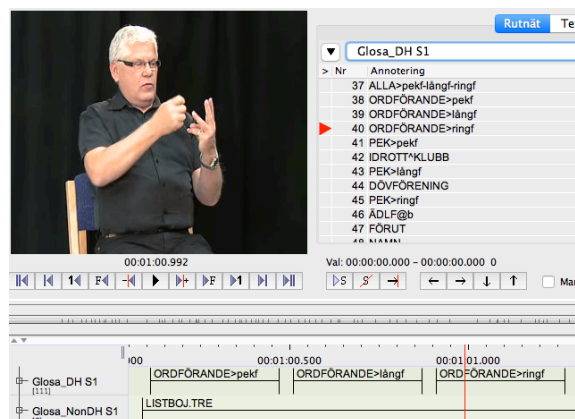
I detta kapitel listas ett antal så kallade bojar. De produceras huvudsakligen med den icke-dominanta handen. Gemensamt för dem är att handen som producerar bojen typiskt hålls stilla, medan den dominanta handen utför tecken.²³

5.1 Listbojar

Figur 23 visar ett exempel på en listboj (engelska *list buoy*) (Liddell, 2003; Liddell & Vogt-Svendsen, 2007; Nilsson, 2007; Vogt-Svendsen & Bergman, 2007) utförd med den icke-dominanta (vänstra) handen med en handform som har pekfinger och långfinger åtskilda. Handformen liknar siffertecknet för grundtalet 'två'. Karakteristiskt för listbojarna är att de antar handformer som liknar siffertecken för grundtal, men med handen mer framåtlutad.

Figur 23. Exempel på listboj, annoterad LISTBOJ.TVÅ i NonDH-raden

Figur 24. Exempel på listboj, annoterad LISTBOJ.TRE i NonDH-raden

Då listbojen liknar siffertecknet annoteras den med ett grundtal från ett till fem enligt följande:

LISTBOJ-EN	(pekfinger)
LISTBOJ-TVÅ	(pek- och långfinger)
LISTBOJ-TRE	(pek-, lång- och ringfinger)
LISTBOJ-FYRA	(alla fingrar exkl. tummen)
LISTBOJ-FEM	(alla fingrar inkl. tummen)

Det är vanligt att den dominanta handen riktas mot listbojens fingrar som anges med fingernamn: pekf, långf, ringf, lillf och tumf. Oftast utför den dominanta handen pekning (PEK>) mot bojhanden, men olika tecken kan förekomma. Då annoteras utförandet med tecknets glosa följt av '>' och namnet på det aktuella fingret eller fingrarna i bojen. I Figur 23 annoterades PEK>långf (se rad 37 i bildens övre

²³ Ett ytterligare bojliknande tecken som utförs med den icke-dominanta handen är inte tillräckligt väl analyserat ännu för att få ett eget underavsnitt här. Det har tillsvidare annoterats med GLOSA:STÖDBOJ, och används när ingen av bojarna nedan passar in.

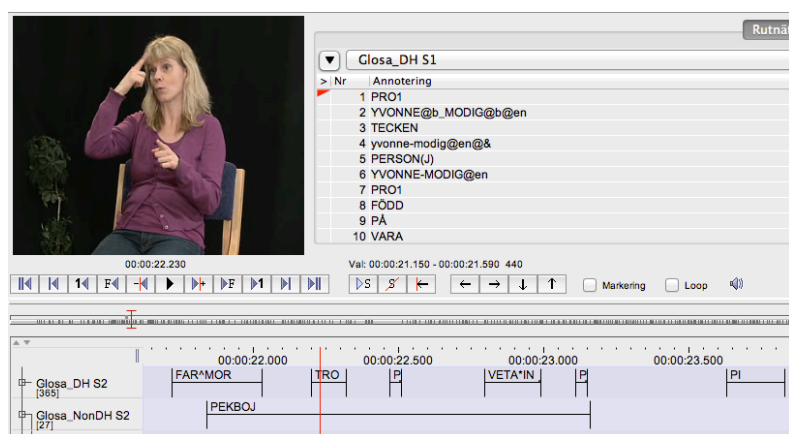
högra del). I Figur 24 visar annoteringen hur tecknet ORDFÖRANDE upprepas riktat mot tre olika fingrar (rad 38, 39 och 40).

Om dominanta handen riktas mot både pek- och långfinger, till exempel, anges fingernamnen med ett bindestreck emellan, dvs. pek-fångf. Går artikulationen i stället från pekfinger till långfinger anges fingernamnen med ett understreck emellan, dvs. pek_fångf.

Understreck kan också användas för listbojen när ett finger i taget fällt ut, t.ex. LISTBOJ-EN_TVÅ_TRE.

5.2 Pekboj

Figur 25 visar ett exempel på en pekboj (engelska *pointer buoy*) (jfr Liddell, 2003; Nilsson, 2007) utförd med den icke-dominanta handen (här vänster) med en pekfingerhand som pekar framåt. Kännetecknande för en pekboj är att den pekar mot ett element i texten. Pekbojar annoteras med PEKBOJ. Observera att pekbojen kan vara förvillande lik den pronominala pekningen PEK när den utförs med den icke-dominanta handen, som i Figur 25 nedan. Om man är osäker går det alltid ta till nödlösningen att lägga till ett @z efter.

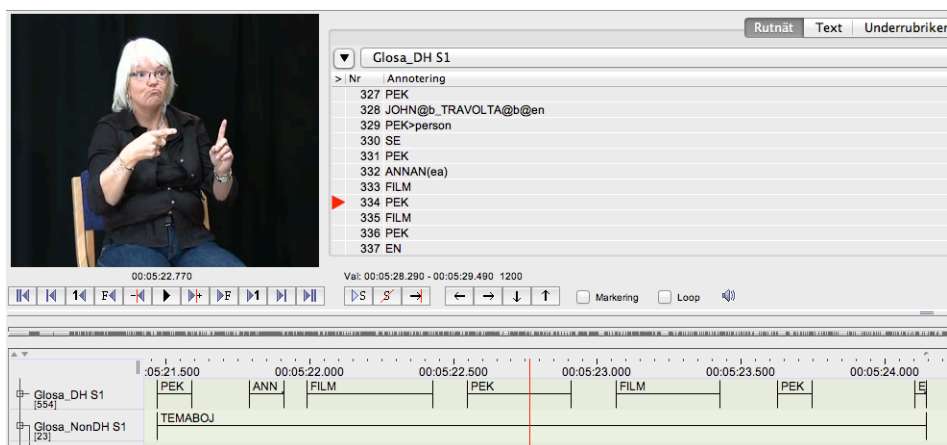

Figur 25. Exempel på en pekboj, annoterad PEKBOJ i NonDH-raden

5.3 Temaboj

Figur 26 visar exempel på en temaboj (engelska *theme buoy*) (jfr Liddell, 2003; Nilsson, 2007) utförd med den icke-dominanta handen (här vänster). Den består av en handform med ett (vanligtvis) uppåtriktat pekfinger. Temabojens närvaro lyfter fram det ämne som avhandlas eller ska avhandlas i texten.²⁴ Temaboj annoteras med glosan TEMABOJ.

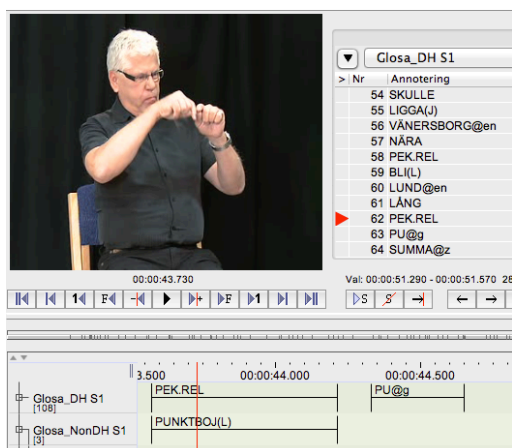
²⁴ I sammanhanget i exemplet diskuterar den tecknande en skådespelare och hans medverkan i olika filmer och temabojen representerar skådespelaren.

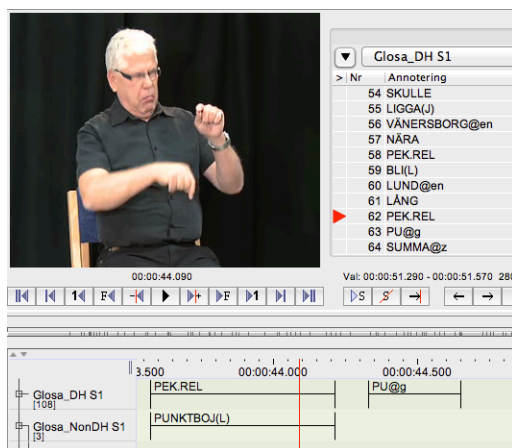
Figur 26. Exempel på en temaboj, annoterad med TEMABOJ i NonDH-raden

5.4 Punktboj

Figur 27 visar exempel på en punktboj (engelska *point buoy*) (Vogt-Svendsen & Bergman, 2007) utförd med den icke-dominanta handen (här vänster) bestående av en handform med böjt pekfinger. Fingret kan också vara utsträckt, beroende på hur handen hålls i rummet. Punktbojen annoteras med glosan PUNKTBOJ följt av (L) för handformen, dvs. PUNKTBOJ(L). Punktbojen kan också utföras med flat hand och annoteras då med tillägget (J), dvs. PUNKTBOJ(J). Från punktbojen gör dominanta handen förflyttningar i rummet; den annoteras med PEK-REL (där REL är en förkortning av *relation*). Figur 27 och 28 visar tillsammans den dominanta handens förflyttning neråt, som uttrycker en relation mellan två punkter. I sammanhanget beskriver informanten sträckan mellan Göteborg, som representeras vid punktbojen i Figur 27, och Lund, som representeras vid förflyttningens slut i Figur 28.

Figur 27. Exempel på en punktboj, annoterad PUNKTBOJ(L) i NonDH-raden

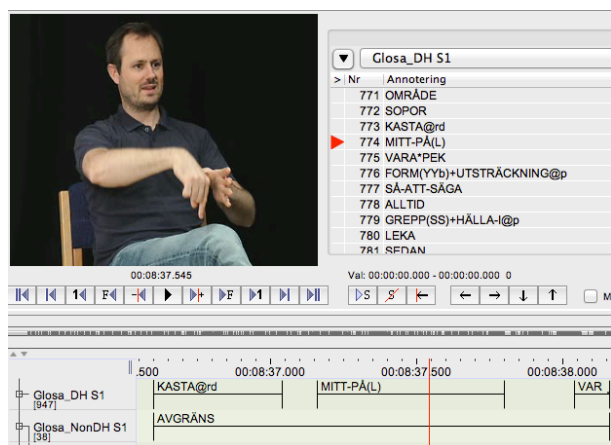

Figur 28. Visar slutet på dominanta handens förflyttning

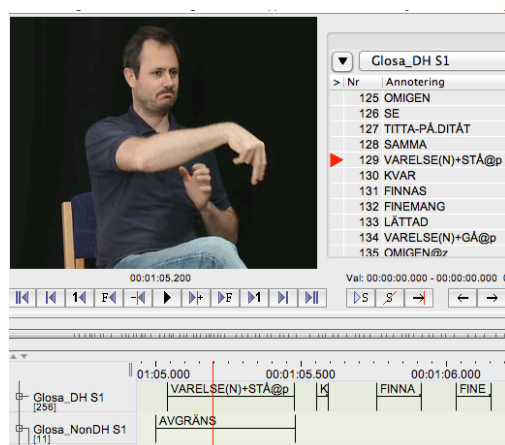
Beskrivningen liknar PEK-BANSTRÄCKA (se 3.4.5) så ibland används PEK-BANSTRÄCKA tillsammans med PUNKTBOJ.

5.5 AVGRÄNS

Den icke-dominanta handen utför i Figur 29 ett exempel på det vi annoterar med glosan AVGRÄNS (Mesch & Wallin, 2013). Handformen utgörs vanligen av alla fingrarna, men kan variera både med avseende på om de är samlade eller lätt åtskilda, och om de är böjda eller utsträckta. Kännetecknande för AVGRÄNS är att den ofta utförs när man berättar att man t.ex. bor i den inre delen av en by, eller att man kastar något mot ett avgränsat område (som i Figur 29, där den tecknande visar på ett hål i mitten av ett bord). Den dominanta handen utför då tecken innanför den icke-dominanta handen. Den dominanta handen kan också utföra tecken framför den icke-dominanta handen som i Figur 30.

Figur 29. Exempel på AVGRÄNS, annoterad i NonDH-raden, med dominanta handen innanför icke-dominanta handen

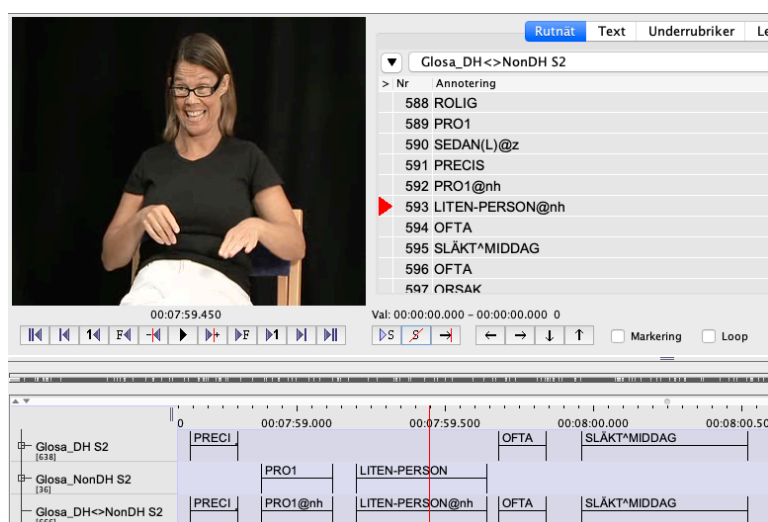
Figur 30. Exempel på AVGRÄNS, annoterad i NonDH-raden, med dominanta handen framför icke-dominanta handen

AVGRÄNS behandlas bland bojar eftersom det uttrycks med hjälp av en stationär icke-dominant hand medan den dominanta handen utför andra tecken. Det är en preliminär glosa, då alla förekomster ännu inte har analyserats. Anledningen till namnvalet är intrycket av att tecknet har ett samband med avgränsning mellan ”inre” och ”yttre” element, som ’innanför – utanför’.

6 Glosa_DH<>NonDH, @nh, @hd

☒	Glosa_DH	[348]
☒	Glosa_NonDH	[14]
☐	Glosa_DH<>NonDH	[348]

Innehållet i raden Glosa_DH<>NonDH är kopierat från både Glosa_DH och Glosa_NonDH. Här hittar vi alltså kombinerade annoteringar från båda dessa rader, men med extra annoteringstillägg. Ett exempel visas i tredje raden i Figur 31, där första glosan, PRECIS, och fjärde och femte glosan OFTA och SLÄKT^MIDDAG är kopierade från raden Glosa_DH, för den dominanta handen. Andra glosan PRO1@nh och LITEN-PERSON@nh är kopior från raden Glosa_NonDH för den icke-dominanta handen, och har fått tillägget @nh, förkortning av *non-dominant hand*.

Figur 31. Annoteringssida med extra annotering av icke-dominanta tecken i GLOSA_DH<>NonDH

Avsikten med denna extra annotering är bland annat att dominanta och icke-dominanta tecken kommer med samtidigt vid studier av satsstrukturer eller av hur ett bestämt tecken används i olika kontexter. Vid sökning i Glosa_DH kommer annars bara tecken utförda med den dominanta handen upp, och vid sökning i Glosa_NonDH kommer bara tecken utförda med den icke-dominanta handen upp. Vid sökning i Glosa_DH<>NonDH däremot kommer såväl dominanta som icke-dominanta tecken upp.

Figur 32 visar en avkortad version av resultatet från en sökning på PRO1 LITEN-PERSON i GLOSA_DH<>NonDH. Sökningen har genererat en konkordanstträfflista med totalt 32 förekomster av teckensekvensen som svarar mot söksträngen, som ges i fetstil. 28 av de 32 utfördes av den dominanta handen, varav fem visas i figuren. Resterande fyra fall utfördes av icke-dominanta handen, varav en återfinns på rad två i figuren, markerad med @nh. Vi ser här hur icke-dominanta och dominanta handen tillsammans bildar en sats från PRO1 till SLÄKT^MIDDAG. När man söker i GLOSA_DH, däremot, kommer hela satsen inte med, och i Figur 33 ser vi de fem teckensekvenser från Figur 32

som utfördes med dominanta handen (här av 28 förekomster), medan den som utfördes med icke-dominanta handen saknas.

Mode: N-gram over annotations | case sensitive | regular expression

Find: PRO LITEN-PERSON | Tier Type: gloss_dh<>nondh

Found 32 hits in 32 annotations (of 763318) | Ready | Cancel

< | > | Hit 1 – 32 of 32 | Save hits

SÅ-ATT-SÄGA SLÄKT FRÅN **PRO1 LITEN-PERSON** TRÄFFAS GLOSA:(?) VÄXA-UPP
 PRO1 SEDAN(L)@z PRECIS **PRO1@nh LITEN-PERSON@nh** OFTA SLÄKT^MIDDAG OFTA
 TRÄFFAS SIST TIDIG **PRO1 LITEN-PERSON** DÅ@b PEK TID(L)
 DÅ@b PEK TID(L) **PRO1 LITEN-PERSON** ANPASSA REDAN KÄNNA
 BARA(B) PRO1 MYCKET **PRO1 LITEN-PERSON** VARA memory@& KOMMA-IHÅG
 PRO1 förut@& FÖRUT **PRO1 LITEN-PERSON** PRO1 KAN PRO1

Figur 32. Avkortad konkordansträfflista från Glosa_DH<>NonDH med dominanta och icke-dominanta tecken

Mode: N-gram over annotations | case sensitive | regular expression

Find: PRO LITEN-PERSON | Tier Type: gloss_DH

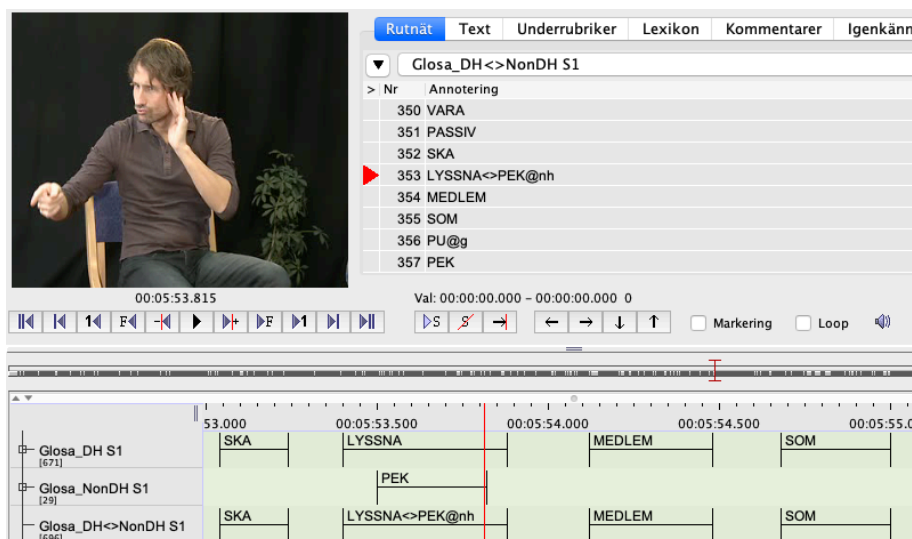
Found 28 hits in 28 annotations (of 763318) | Ready | Cancel

< | > | Hit 1 – 28 of 28 | Save hits

SÅ-ATT-SÄGA SLÄKT FRÅN **PRO1 LITEN-PERSON** TRÄFFAS GLOSA:(?) VÄXA-UPP
 TRÄFFAS SIST TIDIG **PRO1 LITEN-PERSON** DÅ@b PEK TID(L)
 DÅ@b PEK TID(L) **PRO1 LITEN-PERSON** ANPASSA REDAN KÄNNA
 BARA(B) PRO1 MYCKET **PRO1 LITEN-PERSON** VARA memory@& KOMMA-IHÅG
 PRO1 förut@& FÖRUT **PRO1 LITEN-PERSON** PRO1 KAN PRO1

Figur 33. Avkortad konkordansträfflista från Glosa_DH utan icke-dominanta tecken

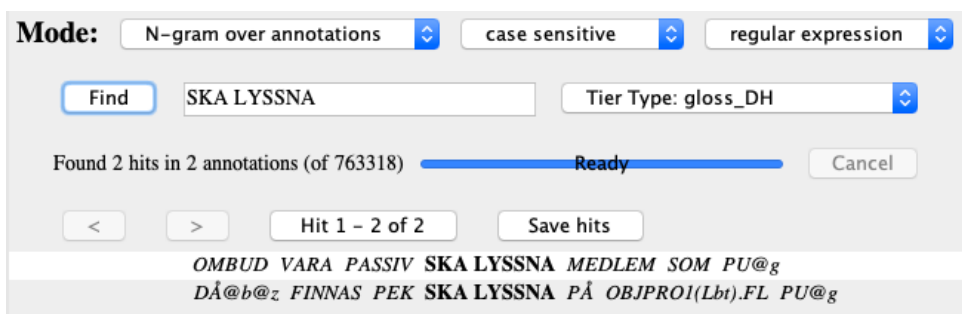
Ytterligare en avsikt med den extra annoteringsraden är att kunna annotera överlappningar, dvs. när dominanta tecken och icke-dominanta tecken utförs samtidigt; se Figur 34. Överlappningen markeras med '<>' mellan det dominanta tecknet, här LYSSNA, och det icke-dominanta tecknet PEK (med @nh). I Figur 35 med konkordanssidan från en sökning i Glosa_DH<>NonDH kan man se överlappningen, men inte i Figur 36 från sökning i Glosa_DH.

Figur 34. Annoteringssida med överlappning annoterad i Glosa_DH<>NonDH

Figur 35. Konkordansträfflista från Glosa_DH<>NonDH med annoterad överlappning

Figur 36. Konkordansträfflista från Glosa_DH utan annoterad överlappning

Det finns en tredje extra annotering som görs i Glosa_DH<>NonDH, som kan ses som en ytterligare typ av överlappning. Det är när ena handen bibehålles i stationär position medan den andra handen producerar fler än ett tecken, som i annoteringen i Figur 37. Icke-dominanta PEK överlappar med dominant HÖRA och överlappningen bibehålles under dominant BRA. Bibehållningen annoteras med @hd, förkortning av engelska *hold*.

Mode: N-gram over annotations | case sensitive | regular expression

Find: HÖRA BRA | Tier Type: gloss_dh<>nondh

Found 3 hits in 3 annotations (of 763318) | Ready | Cancel

< > Hit 1 – 3 of 3 | Save hits

MÅNAD(L).PL ORSAK PEK HÖRA<PEK@nh BRA<pek@hd@nh BEORDRA-GÅ-DIT SKICKA(Jb

Figur 37. Konkordanstträfflista med icke-dominanta handen i stationär position, annoterad med @nh@hd

Omvänt kan den dominanta handen hållas i stationär position medan den icke-dominanta handen producerar tecken, som i Figur 38. Andra raden visar att det dominanta tecknet NUMMER+SJU från första raden bibehålls (nummer+sju@hd) medan den icke-dominanta handen producerar PRO1 och i följande rader OMÖJLIG och flera tecken till.

Mode: N-gram over annotations | case sensitive | regular expression

Find: NUMMER\+SJU\nummer\+sju | Tier Type: gloss_dh<>nondh

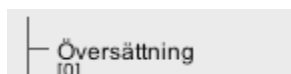
Found 5 hits in 5 annotations (of 763318) | Ready | Cancel

< > Hit 1 – 5 of 5 | Save hits

MÅSTE HA QUICK@b^TIME@b@en NUMMER+SJU nummer+sju@hd<>PRO1@nh nummer+sju@
 CK@b^TIME@b@en NUMMER+SJU nummer+sju@hd<>PRO1@nh nummer+sju@hd<>OMÖJLIG@nh nu
 SJU nummer+sju@hd<>PRO1@nh nummer+sju@hd<>OMÖJLIG@nh nummer+sju@hd<>HA*INTE@nh
 nummer+sju@hd<>OMÖJLIG@nh nummer+sju@hd<>HA*INTE@nh nummer+sju@hd<>PRO1@nh PLL
 nh nummer+sju@hd<>HA*INTE@nh nummer+sju@hd<>PRO1@nh PLUS PRO1 VILL

Figur 38. Konkordanstträfflista med dominanta handen i stationär position, annoterad med @hd

7 Raden översättning

I översättningsraden ges en svensk översättning av texten. De enheter som översätts är betydligt större än de enskilda tecken som annoteras på övriga rader, och för detta ändamål delas texten upp på celler av lagom längd för svenskan, baserade på bl.a. fraser och satser eller meningar. Däri skrivs översättningen, som i Figur 39.

The screenshot displays the Översättningsraden software interface. On the left, there is a video player showing a man speaking. On the right, there is a text area with Swedish text. Below the text area, there is a timeline with various markers and a list of Swedish words in a table.

Översättning S1

orientering, · så jag startade ett lag som spelade korpfboll, · och så var jag med och startade ett volleybollag
vanliga tröjor med oss, utan nummer på · och då sa domaren till oss att vi var tvungna att ha nummer på tröjorna
sådana regler · vi fick snabbt som tusan handla in siffror och kolla av vilka som kunde sy på dessa · så på kväl
funkade bra, precis, · Efteråt har vi skrattat gott åt den händelsen. · Sen var det också så att vi spelade i korpen
för hörande för att vi skulle få mer träning, · det var alltid jag som höll i allt och när jag sedan flyttade till Gagnef:
Mmm. · Ja ja. · Jaha det är då. · Mm. · Så du hade ett fulltecknat veckoschema. · Hur gick det med knäet då?
nästan samma typ av problem med mitt vänstra knä, · jag hade inga problem i början · men när jag blev äldre c

00:07:02.560 Val: 00:00:00.000 - 00:00:00.000 0

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

00:07:01.000 00:07:02.000 00:07:03.000 00:07:04.000 00:07:05.000 00:07:06.000

Glosa_DH S1 [1057]	FU	BRA	PR	E	PR	SKRATTA	M	P	PEK>lä	UND	KORP
Översättning S1 [186]	men det funkade bra, precis,		Efteråt har vi skrattat gott åt den händelsen.				Sen var det också så att vi spelade i korpen,				

Figur 39. Exempel på översättning i Översättningsraden

8 Annotering av icke-manuella komponenter

Följande text om annotering av icke-manuella komponenter är, bortsett från avsnittet om munnen, identisk med Wallin, Mesch och Nilsson (2011),²⁵ bortsett från smärre förtydliganden o.dyl. Dessa konventioner har med andra ord inte bearbetats eller utvecklats i samma grad som konventionerna för de manuella delarna och munnen. Konventionerna för övriga icke-manuella komponenter är således fortsatt huvudsakligen preliminära.

8.1 Munnen

Munrörelserna annoteras efter fem aktivitetstyper och tre ytterligare typer. Annoteringskonventionen för aktivitetstyperna är lånad från Crasborn et al. (2008). Den första är *mouthings* och annoteras med **M**-typ. Det är munrörelser som är lånade från svenska ord, som i tecknen för 'billig' (ID-nr 3377), 'brist' (ID-nr 1690) och 'tom' (ID-nr 453). Den andra är *adverbial mouth gestures* och annoteras med **A**-typ. Det är munrörelser som beskrivs som orala adverb och som uttrycker något om storlek, såsom 'stor' eller 'liten', ansträngdhet, såsom 'lätthet' eller 'ansträngningsgrad', eller vikt, såsom 'lätt' eller 'tung'.

Den tredje är *semantically empty mouth gestures* och annoteras med **E**-typ. Det är munrörelser som beskrivs som lexikala och tillsammans med manuella komponenter ingår i utförandet av enskilda tecken. Dessa munrörelser har alltså ingen fristående betydelse. Exempel på dem är 'pinsam' (ID-nr 170), 'lyckas' (ID-nr 1553) och 'leda till' (ID-nr 1818). Den fjärde är *enacting mouth gestures (mouth 4 mouth)* och annoteras med **4**-typ. Det är munrörelser som imiterar aktiviteter som 'tugga', 'spotta', 'blåsa' eller 'bita'. Den femte är hela ansiktsuttryck och annoteras med **W**-typ (*whole*). Det är munrörelser som uttrycker förvåning med gapande mun, eller besvikelse med snörpt mun, där munrörelsen utgör del av ett ansiktsuttryck.

Utöver dessa fem har vi lagt till tre typer. Den första är munrörelser som används vid uppbackning och annoteras **B**-typ (efter engelska *backchannels*). Den andra används när munrörelser annoteras "ingen" eller lämnas tom (*no mouth action*). Den tredje är munrörelser som inte passar någon av aktivitetstyperna och annoteras med "obestämd".

Det förekommer att en munrörelse påbörjas före tecknet det hör till. Då annoteras munrörelsen med passande aktivitetstyp följt av "_regr", en förkortning för *regressiv (leftward)*, t.ex.: M_regr. Det förekommer också att munrörelsen fortsätter över nästa tecken. Då annoteras denna munrörelse med passande aktivitetstyp följt av "_progr", en förkortning för *progressiv (rightward)*, t.ex.: E_progr.²⁶

Annoteringskonventionerna för munrörelser sammanfattas nedan.

M	svenskinlånad munrörelse
ME	reducerad svenskinlånad munrörelse

²⁵ Se även (Bergman, 1982).

²⁶ Annoteringskonventionen med regressiv och progressiv är lånad från Johnston (2015).

A	adverbiell munrörelse
E	lexikal munrörelse
4	imiterande munrörelse
W	del av ansiktsuttryck
B	uppbackande, återkoppling; andra samtalsrelaterade munrörelser som leende, skratt
(ingen)	ingen munrörelse (kan annotera "ingen" om det behövs)
obestämd	odefinierbar, går ej bestämma typ av munrörelse

Till raden Munrörelser hör en underordnad rad Munsegment där man specificerar munsegmenten för E-typ, till exempel LYCKAS /open;bilabial/ (se vidare Bergman & Wallin, 2001).

På samma rad kan man även skriva munform för reducerad svenskinlånad munrörelse (ME-typ), t.ex.:

omöjlig: m;ö
synas: y

Dessutom förekommer munrörelser som produceras utan manuellt tecken, vanligtvis av M-typ men ibland av E-typ. De annoteras "mtyp:xxx" med gemener på glosraden, där "xxx" står för den betydelse som uttrycks, t.ex:

mtyp:men
mtyp:bara
mtyp:eller
mtyp:du
etyp:pi

8.2 Ögon

Annotering av vad ögonen gör är uppdelad i två rader: blickriktning och öppningsgrad. I raden för blickriktning noteras aktiviteter hos ögonen, dvs. åt vilket håll tecknare riktar blicken. I raden för öppningsgrad noteras aktiviteter hos ögonlocken, såsom när man blinkar eller kisar.

8.2.1 Blickriktning

I en dialog är blicken normalt riktad mot samtalspartnern. Vad som är höger eller vänster och upp eller ner är avhängigt av var tecknare har sin normala blickriktning mot samtalspartnern. Därför är det väsentligt att man själv har noterat den normala blickriktningen, som i Figur 40, och sedan utifrån denna annoterar när blickriktningen avviker från normalläget åt sidorna eller upp och ner, som i Figur 41–44. Notera att höger respektive vänster anges från den tecknandes perspektiv.

Figur 40. Blicken är riktad mot adressaten

Figur 41. Blicken är riktad till höger om adressaten

Figur 42. Blicken är riktad till vänster om adressaten

Figur 43. Blicken är riktad uppåt

Figur 44. Blicken är riktad neråt

Figur 45. Blicken riktad åt höger och neråt

När tecknare har blicken riktad t.ex. åt höger och ner, som i Figur 45, annoteras riktningen med kombinationen hö-ner.

Sammanfattningsvis annoteras blickriktningen enligt följande:

adr	blicken är riktad mot adressaten
hö	blicken är riktad till höger om adressaten
vä	blicken är riktad till vänster om adressaten
ner	blicken är riktad neråt
upp	blicken är riktad uppåt

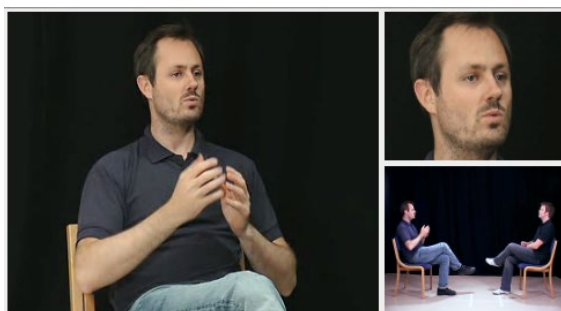
8.2.2 Öppningsgrad

Annoteringen av ögonens öppningsgrad utgår från hur tecknare har sina ögonlock i normalläge. Detta varierar mellan olika personer. En del har smala ögon och andra har mer öppna ögon. Därför ska man innan man påbörjar annoteringen försöka lägga märke till ögonlockens normalläge, som i Figur 46.

Utifrån detta annoterar man när ögonlocken avviker från normalläget, som att de höjs så att ögonen vidgas (Figur 47) eller sänks så att de kisar (Figur 48).²⁷

Det finns ytterligare två tillfällen där öppningsgraden annoteras. De är blink (Figur 49) och slutna (Figur 50). Blink väljs när ögonen är slutna i upp till fyra eller fem bildrutor. Är ögonen slutna längre än fem bildrutor annoteras det som slutna, vilket kan vara en långsam blinkning eller att tecknaren blundar.

Ögonlocken i normalläge annoteras normalt inte.

Figur 46. Tecknarens ögonlock i normalläge

Figur 47. Tecknaren har vidgade ögon

Figur 48. Tecknaren har kisande ögon

Figur 49. Tecknaren blinkar

Figur 50. Tecknaren har slutna ögon

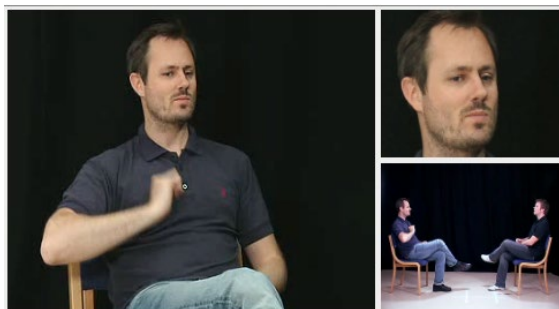
Ögonlockens läge i normal öppningsgrad annoteras inte. Sammanfattningsvis annoteras öppningsgraden enligt följande:

bl	blink
sl	slutna
vid	vidgade
kis	kisande

²⁷ Kisning kombineras vanligen med att kinderna rör sig uppåt (jfr Figur 54).

8.3 Ögonbryn

I ögonbrynsraden noteras ögonbrynens aktivitet. Inför annoteringen ska man försöka lägga märke till var tecknaren har sina ögonbryn i normalläge, som i Figur 51. Utifrån normalläget annoterar man om ögonbrynen höjs eller sänks, som i Figur 52 respektive 53. Ibland kan det vara svårt att avgöra om en förändring har skett. Ett tips är att se om det har bildats rynkor i pannan eller vid näsroten.

Figur 51. Tecknarens ögonbryn i normalläge

Figur 52. Ögonbrynen i höjt läge

Figur 53. Ögonbrynen i sänkt läge

Ögonbrynen i normalläge annoteras inte.

Ögonbrynen annoteras alltså enligt följande:

höjda	ögonbrynen i höjt läge
sänkta	ögonbrynen i sänkt läge

8.4 Näsa och kinder

I raden för kind och näsa kan man notera aktiviteter hos kinderna och näsan; se Figur 54 och 55.

Figur 54. Kinderna höjs

Figur 55. Tecknare rynkar på näsan

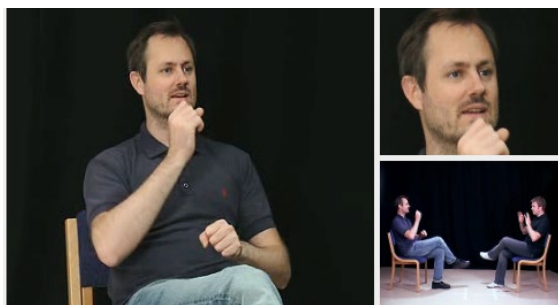
Kinderna och näsan annoteras med:

upp	kinderna höjs
rynk	rynkar på näsan

8.5 Huvud

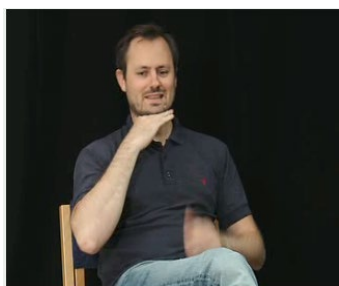
I huvudraden noteras huvudets aktiviteter, dessa beskrivs i två plan. Huvudet gör dels vridrörelser åt sidorna och dels böjningsrörelser framåt och bakåt, eller åt sidorna (Bergman, 1982). Detta är förmodligen den jämförelsevis mest komplicerade icke-manuella delen att annotera. Det är ofta tätt mellan olika rörelser och det blir en avvägningsfråga när någon aktivitet ska noteras. Det händer att tecknare gör små huvudrörelser utan att allt nödvändigtvis ska noteras. Riktlinjen kan då sägas vara att en vridning eller en böjning bör gå över minst tio bildrutor för att noteras.

Utgångspunkten för notering av huvudets aktiviteter är hur en tecknare normalt har ansiktet (eller näsan) riktat i förhållande till samtalspartnern, t.ex. som i Figur 56. Utifrån detta noterar man sedan de olika aktiviteter som illustreras i Figur 57–59.

Figur 56. De tecknandes normalposition med ansiktet vänt mot samtalspartnern

Vridning är en huvudrörelse i horisontalplanet, dvs. vridning åt vänster eller åt höger, som i Figur 57. Upprepas vridrörelserna kontinuerligt (som när man negerar med huvudet) noteras det som skakning.

Figur 57. Huvudet vrids åt höger

Böjning är en huvudrörelse i vertikallplanet, som att böja huvudet framåt eller bakåt eller åt sidorna som i Figur 58–59. Dessutom har vi nick, en kort huvudböjning fram och åter.

Figur 58. Huvudet böjs framåt

Figur 59. Huvudet böjs bakåt

Det finns ytterligare två huvudrörelser att notera. Det är när huvudet förs framåt så att hakan närmast sticker ut (Figur 60) eller bakåt så att hakan förs in mot halsen (Figur 61).

Figur 60. Huvudet förs framåt

Figur 61. Huvudet förs bakåt

Ibland förekommer det att huvudet samtidigt t.ex. böjs åt höger och vrids åt vänster. Då får man kombinera noteringar med t.ex. böj.hö_vrid.vä.

Huvudet i normalläge annoteras inte. Huvudrörelser noteras sammanfattningsvis enligt följande:

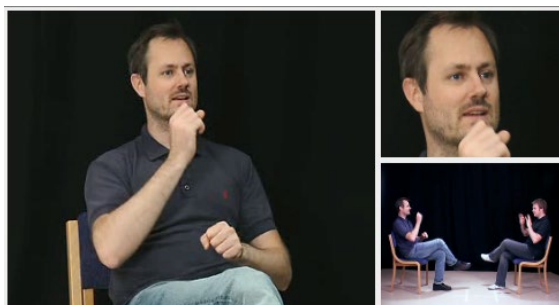
vrid.vä	huvudet vrids åt vänster
vrid.hö	huvudet vrids åt höger
böj.fram	huvudet böjs framåt
böj.bak	huvudet böjs bakåt
böj.vä	huvudet böjs åt vänster
böj.hö	huvudet böjs åt höger
fram	huvudet förs framåt
bak	huvudet förs bakåt
skak	skakar på huvudet eller gör upprepade vridrörelser
nick	nickar eller huvudet böjs kort fram
nick.bak	huvudet böjs kort bak
nick.uppr	nickar upprepade gånger

8.6 Kropp

I kroppsraden noteras aktiviteter hos kroppen. Med kroppen avses här delen från axlarna och ner till höften. Liksom med huvudet kan aktiviteterna beskrivas i två plan. Kroppen gör dels vridningar åt sidorna och dels lutningar framåt och bakåt eller åt sidorna. Dessutom kan kroppen eller axlarna röra sig uppåt. Det blir även här en avvägningsfråga när kroppsrorelserna ska noteras. Man annoterar om rörelsen/läget dels hålls länge nog, dels om den är språkligt relevant. Det händer att tecknare gör små

kroppsrörelser utan att allt nödvändigtvis ska noteras. Riktlinjen kan sägas vara att kroppsförändringen bör vara bibehållen över flera bildrutor för att noteras.

Det vanliga utgångsläget eller riktlinjen för noteringar av kroppens olika rörelser är att tecknaren sitter relativt upprätt, med hela framsidan vänd mot samtalspartnern, som i Figur 62. Andra kroppspositioner kan förekomma och då får man ta ställning till vad som är normalläge och utifrån det annotera avvikelser i kroppens läge.

Figur 62. Tecknares kropp i normalposition.

Figur 63–65 visar några exempel på kroppsrörelser som noteras utifrån normalpositionen.

Figur 63. Kroppen böjs bakåt

Figur 64. Kroppen vrids åt höger

Figur 65. Kroppen böjs åt höger

Kroppsrörelser noteras som följer:

vrid.vä	kroppen vrids åt vänster
vrid.hö	kroppen vrids åt höger
fram	kroppen böjs framåt
bak	kroppen böjs bakåt
vä	kroppen böjs åt vänster
hö	kroppen böjs åt höger
axel.upp	axlarna rör sig uppåt
axel.ryck	rycker på axlarna eller axlarna rör sig kort uppåt

9 Ordklasstaggning []

Till teckenglosor hör också ordklasstaggning. Glosorna kopieras från raderna Glosa_DH och Glosa_NonDH till Glosa_DH_PoS respektive Glosa_NonDH_PoS där de kompletteras med ordklasstaggar som skrivs inom hakparenteser, till exempel TECKEN[NN] och TECKNA.FLYT[VB]. PoS står för *part of speech*, engelskans ord för ordklass. Arbetet med ordklasstaggning i svensk teckenspråkskorpus genomfördes för att öka korpusens användbarhet för syntaktisk analys, dvs. analys av satsuppbyggnad (Östling et al., 2015).

Konventionen för ordklasstaggning är inte självklar. Några tecken är tvetydiga när det gäller ordklass och kan ha ett par alternativ, till exempel ENSAM[JJ/VBS] och VÄXA-UPP[NN/VB]. Det kan vara svårt att avgöra om ett tecken till exempel hör till ordklassen adjektiv för ett och samma tecken kan ofta användas i olika funktioner beroende på kontexten. Det finns tre huvudsakliga sätt att bestämma ett teckens ordklasstillhörighet: syntaktiska egenskaper, alltså vad det har för funktion när det används i kombination med andra tecken; semantiskt innehåll, alltså vilken sorts betydelse det har, om det t.ex. betecknar en egenskap, en handling eller en person, osv.; och morfologi, alltså böjningsmönster och liknande (Mesch, 2015; Östling et al., 2015). Alla filer i teckenspråkskorpusen är uppmärskade med ordklasstaggar. Tabell 3 ger en lista över de ordklasskategorier som använts, med annoteringstaggar och exempel.

Tabell 3. Ordklasstaggar som används i svensk teckenspråkskorpus

<i>Tag</i>	<i>Ordklass</i>	<i>Exempel</i>
AB	Adverb	HUR[AB]
G	Gest/gestliknande	LÅTA-VARA[G]
INTERJ	Interjektion	OK@b[INTERJ]
JJ	Adjektiv	BRA[JJ]
KN	Konjunktion	MEN[KN]
NN	Substantiv	MAMMA[NN]
NNKL	Nominal klassifikator	OMRÅDE@kl[NNKL]
PEK	Pekning	PEK[PEK]
PN	Pronomen	PRO1[PN]
PP	Preposition	PÅ[PP]
RG	Räkneord: grundtal	TVÅ[RG]
VB	Verb	TECKNA[VB]
VBAV	Avbildande verb	GREPP[GG]+HANTERA@p[VBAV]
VBS	Statiskt verb	SLUT[VBS]

10 Satsliknande enheter, SLE

Efter annoteringar av enskilda tecken behövs det en syntaktisk nivå, med utökade rader för analys av större enheter som fraser och satser. Under pågående annoteringsarbete på tecken- och frasnivå sätter vi ut gränserna för större sammanhängande sekvenser, så att annoteringsceller bildas där man kan fylla i med mer innehåll senare. SLE är en förkortning av *satsliknande enhet*, ”liknande” eftersom en teckenspråkssats visserligen kan bestå av subjekt, verb och objekt, men det också förekommer satser som har ”osynliga referenter”, dvs. att personer och saker som redan är etablerade i kontexten inte behöver upprepas explicit i varje SLE, utan kan få vara underförstådda. Minimalt ska en sats eller en satsliknande enhet innehålla minst ett predikat, som kan vara ett verb, ett avbildande verb eller konstruerad handling (t.ex. Börstell, et al. 2016b; Hodge, et al., 2019).

Segmenteringen sker efter prosodiska (icke-manuella) markörer: Satsgränser indikeras typiskt av icke-manuella markörer som förändrad kroppsställning, huvudrörelser och blickriktning och de ger en fingervisning om var gränserna finns.

Referenser

- Bergman, B. (1982). Teckenspråkstranskription. *Forskning om teckenspråk X*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Bergman, B. (1990). *Föreläsningsanteckningar om verb och adjektiv: Några morfologiska processer i det svenska teckenspråket*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Bergman, B., & Björkstrand, T. (2015). Teckentranskription. *Forskning om teckenspråk XXIV*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Bergman, B., & Dahl, Ö. (1994). Ideophones in Sign Language? The place of reduplication in the tense-aspect system of Swedish Sign Language. I: C. Bache, H. Basbøll, & C.-E. Lindberg (red.), *Tense, Aspect and Action. Empirical and Theoretical Contributions to Language Typology* (sid. 397–422). Mouton de Gruyter.
- Bergman, B., & Wallin, L. (2001). A preliminary analysis of visual mouth segments in Swedish Sign Language. I: P. Boyes Braem & R. Sutton-Spence (red.), *The Hands are the Head of the Mouth: The Mouth as Articulator in Sign Language* (sid. 51–68). Signum-Verlag.
- Bergman, B., & Wallin, L. (2003). Noun and verbal classifiers in Swedish Sign Language. I: K. Emmorey (red.), *Perspectives on classifier constructions in sign languages* (sid. 35–51). Lawrence Erlbaum Associates.
- Börstell, C. (2011). *Revisiting Reduplication: Toward a description of reduplication in predicative signs in Swedish Sign Language*. Department of Linguistics, Stockholm University.
- Börstell, C. (2017a). Härmed tecknar jag dig.... *Språktidningen*, 7, 52–57.
- Börstell, C. (2017b). *Object marking in the signed modality. Verbal and nominal strategies in Swedish Sign Language and other sign languages*. Doktorsavhandling, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Börstell, C., Hörberg, T., & Östling, R. (2016). Distribution and duration of signs and parts of speech in Swedish Sign Language. *Sign Language and Linguistics*, 19(2), 143–196.
- Börstell, C., Wirén, M., Mesch, J., & Gärdenfors, M. (2016). Towards an annotation of syntactic structure in the Swedish Sign Language Corpus. I: E. Efthimiou, S.-E. Fotinea, T. Hanke, J. Hochgesang, J. Kristoffersen, & J. Mesch (red.), *Workshop Proceedings: 7th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Corpus Mining* (sid. 19–24). ELRA.
- Cormier, K., Smith, S., & Sevcikova-Sehyr, Z. (2015). Rethinking constructed action. *Sign Language and Linguistics*, 18(2), 167–204.
- Cormier, K., Smith, S., & Zwets, M. (2013). Framing constructed action in British Sign Language narratives. *Journal of Pragmatics*, 55. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.06.002>
- Crasborn, O., & Sloetjes, H. (2008). Enhanced ELAN functionality for sign language corpora. *Proceedings of LREC 2008, Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation*.
- Crasborn, O., van der Kooij, E., Waters, D., Woll, B., & Mesch, J. (2008). Frequency distribution and spreading behavior of different types of mouth actions in three sign languages. *Sign Language and Linguistics*, 11(1), 45–67. <https://doi.org/10.1075/sl&l.11.1.04cra>
- ELAN (Version 6.1) [dataprogram]. (2021). Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics, The Language Archive. Retrieved from <https://archive.mpi.nl/tla/elan>
- Hedberg, T. (2009). Persontecken i teckenspråket. *Studia Anthroponymica Scandinavica*, 27, 97–114.

- Hodge, G., Ferrara, L. N., & Anible, B. D. (2019). The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. *Journal of Pragmatics*, 143, 33–53.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.01.025>
- Jantunen, T. (2017). Constructed Action, the Clause and the Nature of Syntax in Finnish Sign Language. *Open Linguistics*, 3(1), 65–85. <https://doi.org/10.1515/opli-2017-0004>
- Johnston, T. (2019). *Auslan Corpus annotation guidelines* (August 2019 version). Macquarie University & University of Sydney.
- Liddell, S. K. (2003). *Grammar, gesture, and meaning in American Sign Language*. Cambridge University Press.
- Liddell, S. K., & Vogt-Svendsen, M. (2007). Constructing spatial conceptualizations from limited input: Evidence from Norwegian Sign Language. I: S. D. Duncan, J. Cassell, & E. T. Levy (red.), *Gesture and the dynamic dimension of language* (sid. 173–194). John Benjamins.
- Mesch, J. (2011). *Att använda ELAN. Bruksanvisning för annotering och studie av teckenspråkstexter. Version 3*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:456764/FULLTEXT01.pdf>
- Mesch, J. (2015). Svensk teckenspråkskorpus – dess tillkomst och uppbyggnad. *Forskning om teckenspråk XXIV*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Mesch, J. (2021). *Annoterade filer för svensk teckenspråkskorpus. Version 8*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. <https://www.ling.su.se/teckensprakskorpus>
- Mesch, J., & Wallin, L. (2013). *The non-dominant hand as delimitation between inner element and outer element* (Posterpresentation, TILSR 11, Theoretical Issues in Sign Language Research, London).
- Mesch, J., & Wallin, L. (2015). Gloss annotations in the Swedish Sign Language Corpus. *International Journal of Corpus Linguistics*, 20(1), 102–120.
<https://doi.org/10.1075/ijcl.20.1.05mes>
- Mesch, J., Wallin, L., Nilsson, A.-L., & Bergman, B. (2012). Svensk teckenspråkskorpus: Datamängd. Projektet Korpus för det svenska teckenspråket 2009–2011 (version 1). Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet. <https://www.ling.su.se/teckensprakskorpus>
- Metzger, M. (1995). Constructed dialogue and constructed action in American Sign Language. I: C. Lucas (red.), *Sociolinguistics in deaf communities* (sid. 255–271). Gallaudet University Press.
- Nilsson, A.-L. (2007). The non-dominant hand in a Swedish Sign Language discourse. I: M. Vermeerbergen, L. Leeson, & O. Crasborn (red.), *Simultaneity in signed languages: Form and function. Current Issues in Linguistic Theory Volume 281* (sid. 163–185). John Benjamins.
- Nonhebel, A., Crasborn, O., & Van der Kooij, E. (2004). *Sign language transcription conventions for the ECHO project*.
http://www.academia.edu/1046424/Sign_language_transcription_conventions_for_the_ECHO_project
- Roush, D. (2007). Indirectness strategies in American Sign Language requests and refusals: Deconstructing the Deaf-as-Direct stereotype. I: M. Metzger & E. Fleetwood (red.), *Translation, Sociolinguistic, and Consumer Issues in Interpreting* (sid. 103–156). Gallaudet University Press.
- Ryttervik, M. (2015). Gesten PU@g i svenskt teckenspråk – en studie i dess form och funktion. Magisteruppsats i teckenspråk. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Sign Language Linguistic Society. SLLS Ethics Statement for Sign Language Research.
<https://slls.eu/slls-ethics-statement/> (hämtat 2021-01-21)
- Simper-Allen, P. (2016). *“Cut and Break”-beskrivningar i svenskt teckenspråk: Barns och vuxnas avbildande verbkonstruktioner*. Doktorsavhandling i teckenspråk. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.

- STS-korpus (2020). Avdelningen för teckenspråk, Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
<https://teckensprakskorpus.su.se/#/>
- Svenskt teckenspråkslexikon. (2021). Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
<https://teckensprakslexikon.su.se>
- Vetenskapsrådet. (2017). God forskningssed [Elektronisk resurs].
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forsknings-sed_VR_2017.pdf (hämtat 2021-01-21)
- Vogt-Svendsen, M., & Bergman, B. (2007). Point buoys: The weak hand as a point of reference for time and space. I: M. Vermeerbergen, L. Leeson & O. Crasborn (red.), *Simultaneity in Sign Languages. Form and Function*. (sid. 217–235).
- Wallin, L. (1994). *Polysyntetiska tecken i det svenska teckenspråket*. Doktorsavhandling i teckenspråk. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Wallin, L., & Mesch, J. (2018). *Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter. Version 7, januari 2018*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Wallin, L., Mesch, J., & Nilsson, A.-L. (2011). *Transkriptionskonventioner för svenska teckenspråket. Version 3*. Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet.
- Öqvist, Z., Riemer Kankkonen, N., & Mesch, J. (2020). STS-korpus : A sign language web corpus tool for teaching and public use. I: E. Efthimiou, S.-E. Fotinea, T. Hanke, J. A. Hochgesang, J. Kristoffersen, & J. Mesch (red.), *Proceedings of the {LREC2020} 9th Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Sign Language Resources in the Service of the Language Community, Technological Challenges and Application Perspectives* (Issue May, sid. 177–180). European Language Resources Association (ELRA).
- Östling, R., Börstell, C., & Wallin, L. (2015). Enriching the Swedish Sign Language Corpus with part of speech tags using joint Bayesian word alignment and annotation transfer. I: B. Megyesi (red.), *Proceedings of the 20th Nordic Conference on Computational Linguistics (NODALIDA 2015), NEALT Proceedings Series 23* (sid. 263–268). ACL Anthology.

Bilaga 1. Handformssymboler

Handformer ges med stor bokstav för den bokstav i handalfabetet som formen utgår ifrån. Till den läggs vid behov specifikationer med små bokstäver enligt följande:

v = finger/rar vinklad/e

b = finger/rar böjd/a

s = finger/rar och tummen i sluten kontakt

t = tummen utsträckt eller tummen under vinklad/e och böjd/a fingrar

e = e är hämtad från handalfabetets E där tummen är vänd inåt mot handflatan

J		1
Jb		2
Je		3
Jt		4
Jv		5
Jbs		6
Jbt		7

Jvs		8
Jvt		9
Y		10
Yb		11
Ye		12
Yt		13
Ybt		14

G		15
Q		16
N		17
V		18
Vb		19
Vt		20
Vbs		21

Vbt		22
B		23
I		24
It		25
L		26

Lb		27
Lt		28
Lbs		29
Lbt		30
Lvs		31

Lvt		32
H		33
R		34
Rbs		35

Bilaga 2. Tecken i pluralform som förekommer i korpusen

ARTIKEL.PL	NAMN.PL
BILD.PL	NATT.PL
BOK.PL	ORD.PL
BOKSTAV.PL	PERSON.PL
BRIST.PL	PLATS.PL
DAG.PL	POJKE.PL
DEL.PL	PUNKT.PL
FLICKA.PL	SAK.PL
FÖRENING.PL	SEMLA.PL
GÅNG.PL	SIDA.PL
KARL.PL	STEN.PL
KLASS.PL	STJÄRNA.PL
KOMPIS.PL	SVENSK.PL
KORV.PL	TJEJ.PL
KVINNA.PL	TOPP.PL
KVÄLL.PL	UNG.PL
LAND.PL	UPPGIFT.PL
MEDLEM.PL	VECKA.PL
MÅNAD(J).PL	VUXEN.PL
MÅNAD(L) .PL	ÄMNE.PL

Bilaga 3. Klassifikatoriska tecken som förekommer i korpusen

Annoteringen har gjorts på formella grunder och har ännu inte analyserats närmare. När så sker kan vissa förekomster falla bort.

AVLÅNG@kl

AVLÅNG-LITEN@kl

AVLÅNG-VERT@kl

FYRKANT@kl

GLOB@kl

HUS@kl

HÖJD@kl

KOMPENDIUM@kl

LITEN-PERSON@kl

OMRÅDE@kl

PAKET@kl

PERSON@kl

PERSON.FL@kl

PERSON.PL@kl

PERIOD@kl

RUND@kl

SKÅL@kl

STORLEK@kl

Bilaga 4. Tabell över symboler med glosexempel

Konventionerna i den här boken används för presentation av tecken- och meningsexempel i det webbaserade korpusverktyget <https://teckenspraskorpus.su.se/#/>. De används också för annoteringsarbete och sökning i annoteringsverktyget ELAN. Tecken eller teckenmeningar representeras ofta i form av glosor i versaler (stora bokstäver). Dessa glosor ger ingen exakt information om tecknens fonologiska form, se istället teckentranskription i svenskt teckenspråkslexikon (2021).

Symbol	Exempel	Benämning, betydelse
ID 04724	TECKEN	Lexikonets unika ID-nummer för visst tecken som motsvarar en glosa (skriven med små versaler i exempel)
-	VETA-INTE	Bindestreck mellan teckenglosor signalerar att det rör sig om ett enda tecken
+	KLOCKTID+TRE	Plustecken mellan teckenglosor signalerar tecken med två morfem
	VECKA-DÅTID+TRE	VECKA-DÅTID som en egen glosa med morfemtillägg, t.ex. TRE
^	GRAMMATIK^BOK	Översättningslån bestående av två teckenglosor; också för siffertecken t.ex. FEMTIO^FEM
*	VETA*INTE	Sammansmält teckensekvens
.	ALLVAR.GRAD	Punktform används vid flertal, grad eller annan morfologisk process: FL, MULTI, PL, GRAD, ITER, HABIT, DUR, KONT, INITPAUS
>	GLOSA>	Tecknet riktas mot närvarande referent i samtalsrummet såsom person, vissa kroppsdelar eller andra entiteter
(x>x)	GLOSA(hf>hf)	Handformsförändring
_	EN_TVÅ	Två eller flera tecken som utförs i snabb följd
#	STOCKHOLM#UNIVERSITET	Teckensekvens i namn och titlar
1	SKICKA1	Tecknet riktas mot den tecknande själv
(J)	PEK(J)	Handform, se Bilaga 1.
PEK	PEK, PEK>person, PEK.MULTI	Pekning, alla slags pekningar (undantag: PRO1 mot sig själv)
LISTBOJ-	LISTBOJ-(siffra)	Listboj hos icke-dominanta handen medan dominant handen har PEK>pekf, PEK>långf, PEK>ringf, PEK>lillf, PEK>tumf

BOJ	PEKBOJ PUNKTBOJ TEMABOJ AVGRÄNS	Övriga bojtyper (på textnivå)
@-taggar		Kategori
@b	LAT@b ADVERBIAL@b	Bokstaverat tecken inkl. bokstaving av ordet
@p	ENTITET VARELSE GREPP FORM	Huvudkategorier för avbildande tecken, t.ex. ENTITET(J)+FÖRFLYTТА@p
@kl	OMRÅDE@kl	Klassifikatortecken som är relaterat till ”substantiviskt tecken”, t.ex. GÖTEBORG OMRÅDE@kl
@en	STOCKHOLM@en	Egennamn, ortnamn
@pr	PERSREF3@pr	Anonymiserad personreferens, tredje referent i texten, egennamn
@ka	FUNDERA@ka	Kroppssagerande uttryck
@g	PU@g	Gestliknande tecken
@hg	BJÖRN@hg	Hemmagjort tecken
@ub	JA@ub	Uppbackning-ja
		Osäkra, fördröjda, diffusa, tvekpaus
GLOSA:	GLOSA:KRYPTOVALUTA	Glosbenämning saknas
@hd	norge@hd	Bibehållet tecken
@uppr	hemma@uppr	Förlängd upprepning
@&	springa@&	Avbrutet, ofullständigt tecken
@z	tänka@z	Osäker tolkning
tp@&	tp@&	Spelande händer, tvekpaus, söka tecken
		Övriga
@asl @bsl	TOMT@asl MAMMA@bsl	Tecken från amerikanskt teckenspråk (ASL) Tecken från brittiskt teckenspråk (BSL)
@härnösand	TANT@härnösand	Tecken från Härnösands dövskola
@barn	XXXX@barn	Barntecken
@sv	XXXX@sv XXX@eng	Visar svenskt ord Visar engelskt ord
@gest	XXX@gest	Gestikulera

Stockholms universitet
Institutionen för lingvistik
Teckenspråk
SE-106 91 Stockholm
www.ling.su.se/teckensprak

Stockholms
universitet